

Udruženja
građana -
sužavanje
prostora za
delovanje
2024.

Sadržaj

Udruženja građana — sužavanje prostora za delovanje 2024. godina	2
Uvod	2
Kontekst	2
Metodologija	4
OBLAST 1: OSNOVNE PRAVNE GARANCIJE SLOBODA	7
Podoblast 1.1: Sloboda udruživanja	7
<i>Prisluškivanje aktivista/kinja i novinara/ki</i>	<i>17</i>
<i>Pritisци na sindikate i njihove predstavnike/ce</i>	<i>18</i>
Podoblast 1.2: Povezane slobode	20
Sloboda izražavanja	20
<i>Kampanje targetiranja medija i kritičara vlasti</i>	<i>23</i>
<i>Onemogućavanje novinara/ki u obavljanju posla</i>	<i>27</i>
<i>SLAPP tužbe i institucionalni pritisci protiv novinara/i i aktivista/kinja</i>	<i>29</i>
<i>Zadržavanje na granicama, proterivanje iz zemlje, zabrane ulaska i spisak „nepoželjnih“</i>	<i>33</i>
Sloboda okupljanja	36
<i>Ekološki protesti</i>	<i>40</i>
<i>Protesti i početak studentskih blokada nakon pada nadstrešnice</i>	<i>45</i>
OBLAST 2: OKVIR FINANSIJSKE VITALNOSTI I ODRŽIVOSTI OCD-A	54
OBLAST 3: ODNOS VLADA - OCD	59
ZAKLJUČAK	62

Udruženja građana — sužavanje prostora za delovanje 2024. godina

Uvod

Kontekst

Protekla, 2024. godina, zauvek će ostati upamćena po jednom datumu. Taj datum je 1. novembar — dan kada je na licu mesta, u padu rekonstruisane nadstrešnice na železničkoj stanici u Novom Sadu poginulo 14 ljudi, a još dve osobe su u narednim mesecima podlegle povredama. Ukupno 16 života je zauvek ugašeno.

Građani/ke su ovaj događaj prepoznali kao posledicu sistemske, duboko ukorenjene korupcije, a godinama zapuštene i zarobljene institucije razlog su zbog kojeg građani/ke širom Srbije pravdu traže na ulicama. Tako je bilo i ovog puta. Započelo se protestima, a potom se nastavilo svakodnevnim 15-minutnim (kasnije 16-minutnim) komemorativnim blokadama saobraćaja. Na jednoj od takvih akcija nazvanih „Zastani, Srbijo“, navodno slučajni prolaznici napali su okupljene među kojima su bili i studenti/kinje i profesori/ke Fakulteta dramskih umetnosti (FDU) u Beogradu. Ispostavilo se da se napadači uopšte nisu „slučajno“ zatekli na tom mestu. Među njima su prepoznati funkcioneri/ke Srpske napredne stranke i zaposleni u državnim preduzećima. Ovaj napad mogao je proći nezapaženo i nekažnjeno, kao veliki broj dosadašnjih sličnih napada na one koji protestuju i koriste svoje zakonom zagarantovano pravo na slobodu izražavanja. Međutim, ovoga puta napadnuti nisu želeli da ćute i dozvole da zakon jačeg ponovo nadvlada. Studenti/kinje su ustali. U novembru 2024. godine započele su studentske blokade fakulteta. Studenti/kinje odlučuju da zauzmu svoje fakultete, obustave nastavu i primenom direktne demokratije donose zajedničke odluke na plenumima o daljem toku protesta. Istupaju sa 4 zahteva, kojima su kasnije pridodata još 2. Zahtevi su usmereni ka institucijama i od njih se samo traži da rade svoj posao, da se odupru spoljnim, političkim pritiscima i pronađu i kazne odgovorne za pad nadstrešnice i za napade na građane/ke koji mirno protestuju. Zahtevi su u svojoj suštini

orijentisani ka uspostavljanju vladavine prava. Studentski protesti nastavili su se i u 2025. godini. Novi pristupi i akcije koje su mladi primenili, a koje obuhvataju organizaciju blokada, pešačenja, trčanja i vožnje biciklom do gradova širom zemlje, ali i van granica Srbije, generalnih štrajkova, zauzimanja studentskih—kulturnih prostora, probudili su čitavu zemlju i doveli su do nekih od najmasovnijih protesta u istoriji zemlje. Pridružili su im se srednjoškolci, profesori/ke, poljoprivrednici/e, bajkeri/ke, advokati/ce, umetnici/e, i brojni drugi građani/ke koji mesecima ne odustaju od zahteva koje su izneli. Sa druge strane, ni predstavnici/e vlasti nisu mirovali. Već u prvim danima protesta viđeni su brojni primeri kršenja prava građana/ki na slobodno izražavanje, okupljanje i udruživanje, a ta kršenja vremenom su se uvećavala i postajala sve ozbiljnija. Ti napadi su samo nastavak trenda primenjivanog godina ma unazad. Zabeleženi su napadi na studente/kinje u blokadama, udaranja kolima, napadi u tabloidnim medijima, napadi od strane najviših funkcionera/ki vlasti, zabeležena su hapšenja, privođenja, špijuniranja od strane službi bezbednosti. Prošle, 2024. godine, došlo je do značajnog intenziviranja primene represivnih mera koje vodi daljem sužavanju prostora za delovanje građana/ki i civilnog društva.

Pre studentskih protesta, na ulicama širom zemlje, građani/ke su izlazili kako bi izrazili svoje protivljenje iskopavanju litijuma u dolini Jadra. Upravo su nad ekološkim aktivistima/kinjama, predstavnici/e vlasti i politički zloupotrebene institucije počele da primenjuju mehanizme zastrašivanja i ućutkivanja koje su dovele do ubrzane derogacije osnovnih zagarantovanih ljudskih prava. Sa primenom tih mehanizama se na još većem nivou nastavilo i na anti—korupcijskim i studentskim protestima nakon pada nadstrešnice.

U kontekstu složenih društveno—političkih okolnosti, civilno društvo, sa aspekta relacije sa državom, deluje u izrazito neprijateljskom okruženju. Prethodne godine saznali smo da službe bezbednosti špijuniraju aktiviste/kinje, novinare/ke i građane/ke; da institucije predaju poverljive informacije o organizacijama civilnog društva tabloidnim medijima u cilju vođenja kampanje targetiranja, a kao i uvek OCD su označene kao „neprijatelji i strani plaćenici“ i oni koji sprovode „obojenu revoluciju“. Ovakvu retoriku šire predstavnici/e vlasti koji su tako najodgovorniji za kreiranje izrazito loših okolnosti za slobodno i neometano delovanje OCD koje

je u konačnici početkom 2025. godine dovelo do potpune obustave saradnje velikog broja organizacija civilnog društva sa izvršnom i zakonodavnom vlašću.

I pored svih pritisaka sa kojima se građani/ke Srbije suočavaju, anti—korupcijski protesti predvođeni studentima/kinjama se nastavljaju i u 2025. godini. Upornost i želja za sistemskom promenom nisu utihnuli, a uspostavljanje vladavine prava ostaje cilj borbe koja se širom zemlje vodi.

Metodologija

Izveštaj koji je pred vama nastao je na osnovu metodologije primenjene i u prethodnim izveštajima Sužavanje prostora za delovanje¹. Analiza prati nalaze koji ukazuju na sužavanje prostora za delovanje u oblastima definisanim Matricom za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva koja je nastala kao rezultat rada Balkanske mreže za razvoj civilnog društva (BCSDN) i njenih članica. Matrica prati situaciju u tri široko postavljene oblasti koje su dalje podeljene na podoblasti:

Oblast 1: Osnovne pravne garancije sloboda

podoblast 1.1: Sloboda udruživanja (pravo osnivanja formalnih i neformalnih organizacija i grupa; sloboda od neovlašćenog mešanja države u interne stvari OCD-a; sloboda traženja i obezbeđivanja finansijskih resursa iz različitih domaćih i stranih izvora);

podoblast 1.2: Povezane slobode (pravo na slobodu mirnog okupljanja; pravo na slobodu izražavanja).

¹ Izveštaji iz prethodnih godina dostupni su na web sajtu Građanskih inicijativa u odeljku „Publikacije“. Dostupno na: <https://www.gradjanske.org/publikacije/>

Oblast 2: Okvir finansijske vitalnosti i održivosti OCD-a

podoblast 2.1: Poreski/fiskalni tretman OCD-a i njihovih donatora (poreske olakšice za OCD; podsticaji za dobročina davanja pojedinaca i pravnih lica)

podoblast 2.2: Podrška države (finansiranje OCD uključujući institucionalne grantove; transparentnost procedura i prakse raspodele javnih sredstava OCD-ima; sistem odgovornosti, monitoringa i evaluacije javnog finansiranja OCD-a; nefinansijska podrška države);

podoblast 2.3: Ljudski resursi (uporedni tretman profitnih i nedobitnih organizacija; politike i zakoni o volonterizmu; promocija građanskog aktivizma i učešća građana u odlučivanju kroz obrazovni sistem).

Oblast 3: Odnos Vlada – OCD

podoblast 3.1: Okvir prakse za saradnju (strateški dokumenti za razvoj civilnog društva; institucionalni okvir za saradnju);

podoblast 3.2: Sudelovanje u procesima donošenja politika i odluka (standardi koji omogućavaju učešće OCD u procesima donošenja odluka; transparentnost i dostupnost politika i odluka, uključujući slobodan pristup informacijama; učešće OCD-a u međusektorskim radnim i savetodavnim telima koja se bave donošenjem politika i odluka);

podoblast 3.3: Saradnja u pružanju usluga (pružanje usluga od strane OCD-a; državno finansiranje usluga koje pružaju OCD; ravnopravnost na tržištu usluga i javnih nabavki između profitnih i nedobitnih organizacija).

U ovom izveštaju korišćeni su materijali Građanskih inicijativa objavljivani tokom 2024. godine, pre svega polumesečni izveštaji Tri slobode pod lupom², nastali kao rezultat rada platforme Tri slobode. Platformu je u aprilu 2019. potpisalo 20 organizacija civilnog društva iz Srbije i njen cilj je zaštita i unapređenje tri osnovne slobode koje određuju položaj civilnog društva – slobode izražavanja, slobode udruživanja i slobode okupljanja. Tokom 2024. godine je kroz polumesečne izveštaje „Tri slobode pod lupom” registrovano 234 slučaja kršenja ljudskih prava i osnovnih

² Svi izveštaji dostupni na: <https://www.gradjanske.org/category/vesti/tri-slobode-pod-lupom/>

sloboda, od kojih se 110 odnosilo na slobodu izražavanja, 54 na slobodu udruživanja i 70 na slobodu okupljanja. U pogledu vrste napada, od 248 pojedinačnih slučajeva, 63 su bili fizički napadi, 62 verbalni napadi i 123 slučajevi pritiska.³ Brojčani podaci ukazuju na rast ugrožavanja osnovnih prava i sloboda u odnosu na 2023. godinu.

Pored polumesečnih izveštaja Tri slobode pod lupom, korišćeni su i posebni, tematski izveštaji Građanskih inicijativa objavljeni tokom 2024. godine i 2025. godine. Među njima su izveštaj “Weaponizing Influence: How Russia’s and China’s Soft Power Clashes Serbia’s Civil Society using Lithium Controversies”, u kojem je dat bliži pogled na represivne mehanizme koje vlasti u Srbiji primenjuju u obračunu sa neistomišljenicima.⁴ Takođe, korišćen je i „Regionalni odgovor na SLAPP tužbe na Zapadnom Balkanu: IZVEŠTAJ ZA SRBIJU“ nastao u sklopu analize koju su sprovele članice i istraživači/čice Balkanske mreže za razvoj civilnog društva i objedinili pod nazivom „Od ućutkivanja do osnaživanja: Regionalni odgovor na SLAPP tužbe na Zapadnom Balkanu”.⁵ Za analizu protesta i dešavanja nakon pada nadstrepnice u Novom Sadu korišćen je izveštaj „Protesti protiv korupcije u Srbiji: Pregled događaja i postupanja institucija prema demonstrantima”.⁶ Analiza procesa izbora za članove Saveta REM-a oslanja se na izveštaj Građanskih inicijativa o celokupnom procesu.⁷

Za potrebe izrade ovog izveštaja, podaci su prikupljeni i desk istraživanjem, uvidom u izveštaje i studije relevantnih domaćih i međunarodnih organizacija i analizom objava u tradicionalnim i internet medijima i na društvenim mrežama.

³ Broj zabeleženih pojedinačnih slučajeva je veći jer se ovde računa svaki napad na pojedinačno lice. Npr. napadi na novinare/ke na protestima se računaju kao jedan slučaj kršenja slobode izražavanja, ali se napad na svakog novinara/ku računa kao pojedinačan kada se vodi evidencija o vrsti napada.

⁴ Izveštaj dostupan na: <https://www.gradjanske.org/en/report-weaponizing-influence-how-russias-and-chinas-soft-power-clashes-serbias-civil-society-using-lithium-controversies/>

⁵ Izveštaj za Srbiju dostupan na: <https://www.gradjanske.org/regionalni-odgovor-na-slapp-tuzbe-na-zapadnom-balkanu-izvestaj-za-srbiju/>

⁶ Izveštaj dostupan na: <https://www.gradjanske.org/protesti-protiv-korupcije-u-srbiji-pregled-dogadjaja-i-postupanja-institucija-prema-demonstrantima/>

⁷ Izveštaj dostupan na: <https://www.gradjanske.org/novi-izbori-za-clanove-saveta-rem-a-podsecamo-kako-je-izgledao-prethodni-izborni-proces-koji-je-ponisten/>

OBLAST 1: OSNOVNE PRAVNE GARANCIJE SLOBODA

Podoblast 1.1: Sloboda udruživanja

Organizacije civilnog društva u Srbiji, kao i aktivisti/kinje, deluju u izrazito neprijateljskom okruženju i atmosferi koju su stvorili najviši funkcioneri/ke vlasti i njima naklonjeni mediji. Nastavak targetiranja i korišćenja ustaljenih epiteta o „stranim plaćenicima i domaćim izdajnicima“ je u 2024. godini kulminiralo kroz nove vidove političke zloupotrebe institucija, a organizacije su sada izložene optužbama i da vode „hibridni rat protiv države“ i da sprovode „obojenu revoluciju“. U avgustu 2024. godine su nakon najave predsednika države i Guvernerke Narodne banke Srbije, na prorežimskoj televiziji objavljeni poverljivi finansijski podaci o 39 organizacija i 11 donatora. Javno su objavljena imena, plate i slike pojedinih zaposlenih u civilnom sektoru koje je urednik prorežimske televizije optužio da „peru pare“ i „ruše državu“. Ovo objavljivanje poverljivih podataka i manipulacija njima deo je kampanje koja je vođena protiv ekoloških organizacija i pro—demokratskih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava. Tokom cele godine, aktivisti/kinje i branitelji/ke ljudskih prava bili su izloženi fizičkim i verbalnim napadima, ali i različitim institucionalnim pritiscima. Ekološki aktivisti/kinje su privođeni informativne razgovore zbog objava na društvenim mrežama i bili su sumnjičeni za teška krivična dela, pre svega za „pozivanje na nasilno rušenje ustavnog poretka“. Prošle godine svedočili smo i proterivanju stranih državljana i zadržavanjem aktivista/kinja iz Srbije na graničnim prelazima, a sve pod izgovorom da su pretnja po nacionalnu bezbednost. Krajem godine, istraživanje Amnesty International-a i BIRN-a, pokazalo je da su aktivisti/kinje i novinari/ke meta prisluškivanja bezbednosnih službi. Nakon pada nadstrešnice u Novom Sadu i početka studentskih protesta, organizacije civilnog društva i branitelji/ke ljudskih prava suočili su se sa još jednim talasom tabloidne kampanje i napada od strane najviših državnih zvaničnika/ca. Predlog tzv. „zakona o stranim agentima“ se nalazi u skupštinskoj proceduri. Represija kojoj su izloženi akteri civilnog društva ukazali su na novu fazu degradiranja okolnosti u kojima OCD i aktivisti/kinje deluju.

Prošlu godinu obeležili su brojni napadi na omladinske organizacije, organizacije koje se bave rodnom ravnopravnošću, kao i položajem i pravima LGBTQ+ osoba. Ženske organizacije sa juga

Srbije koje se bave pitanjem rodne ravnopravnosti i borbom protiv rodno zasnovanog nasilja izložene su kontinuiranim pretnjama i pritiscima u svom radu, saopštile su 9. jula iz mreže [„Žene protiv nasilja“](#) u otvorenom pismu adresiranom na Ministra za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Predstavnice organizacija suočene su sa pretnjama po život i bezbednost, ali su i targetirane kroz različite bezrazložne krivične prijave čime su pogođene i finansijski. „Nema nikakve, a posebno ne efikasne pravne zaštite za ove organizacije i njihove članice od izloženosti bahatim lokalnim moćnicima, liderima partijskih i fiktivnih organizacija, koji uživaju punu finansijsku podršku lokalnih samouprava, bez ikakvih vidljivih aktivnosti i efekata“, ističe se u saopštenju. Pitanja rodne ravnopravnosti i dalje nailaze na otpor u značajnom delu društva koje je i dalje patrijarhalno ustrojeno. U takvim okolnostima feminističke aktivistkinje suočene su sa brojnim pretnjama u svom radu. Nakon što su objavile rezultate [istraživanja o Telegram grupama](#) u kojima se deli osvetnička i dečija pornografija, aktivistkinje Udruženja za osnaživanje i razvoj građanki i građana „Osnažene“ počele su da dobijaju [pretnje smrću i pretnje tužbama](#). Aktivistkinje su ukazale na rasprostranjenost ovog oblika rodno zasnovanog nasilja koje pogađa žene širom Srbije, a koje ostavlja višestruke negativne posledice po život žena koje su mete osvetničke pornografije. Aktivistkinje grupe „Osnažene“ su već ranije otkrivale javnosti postojanje ovakvih grupa, a krivične prijave protiv administratora grupa su bile odbačene. Institucije svojim nereagovanjem pokazuju da nemaju nameru da stanu na put ovakvoj praksi i da zaštite žrtve osvetničke pornografije i da zaštite aktivistkinje koje se ovim pitanjem bave.

Udruženje „Da se za!“ koje se bavi unapređenjem položaja i pružanjem podrške LGBTQ+ zajednici tokom cele godine bilo je izloženo tabloidnoj kampanji targetiranja. Tabloidi su otišli toliko daleko da su lažno označavali organizaciju i njene članove/ice kao one koji [„prodaju drogu“](#). Širenje netačnih informacija o organizacijama civilnog društva ostavlja realne posledice i direktno dovodi u pitanje bezbednost aktivista/kinja. Na samom početku prethodne godine nepoznati muškarac [vandalizovao je prostorije Prajd Info Centra](#) u Beogradu i tom prilikom je u potpunosti polomljen izlog centra. „Ovo je poruka LGBT+ ljudima u Srbiji da ne postoji dan u godini kada smo bezbedni i da smo i tokom praznika na meti onih koji nas mrze i žele da nas obesprave, nateraju da se krijemo i poruče nam da nema mesta za nas“, objavljeno je na instagram stranici Prajd Info

Centra. Iz ove organizacije podsećaju da ni jedan napadač do sada nije procesuiran niti osuđen za napad, uprkos dokazima sa video nadzora koji su tužilaštvu dostavljani. Nadležni organi svojim nečinjenjem šalju poruku LGBTQ+ zajednici u Srbiji da ih niko neće zaštititi kada su izloženi homofobičnim i transofobičnim napadima. Ovo je takođe ohrabrenje i signal nasilnicima da je njihovo ponašanje u potpunosti dozvoljeno. Jedan takav [napad](#) desio se 3. februara kada je nepoznati muškarac, nakon što je pokidao LGBTQ+ zastavu ispred Pride Info Centra, fizički nasrnuo i na radnika obezbeđenja ovog udruženja. Inače, [Prajd Info Centar zatvoren je](#) u septembru prošle godine usled nedostatka finansijskih sredstava, pa je tako LGBTQ+ zajednica ostala bez jednog važnog prostora susreta i prostora sigurnosti za pripadnike/ce ove višestruko marginalizovane grupe. Nedostatak finansijskih sredstava simptomatičan je problem značajnog dela organizacija u Srbiji, naročito onih u manjim sredinama i onih koje se bave položajem ugroženih kategorija stanovništva. Pored napada na prostorije organizacija, i sami aktivisti/kinje su izloženi fizičkim napadima. Aktivista i član organizacionog odbora Prajda, [napadnut je](#) u centru grada, svega nekoliko dana pre održavanja Prajd šetnje. Nepoznati muškarac prišao je aktivisti i [oteo mu LGBTQ+ zastavu](#).

Napadi na prostorije i kancelarije udruženja nisu bili retkost u prethodnoj godini. Prošle godine [opljačkane su prostorije](#) Udruženja roditelja za decu sa autizmom „Svoj svet” iz Bačkog Gradišta, [demolirane](#) su prostorije Društva za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim osobama iz Rume, a u prostorije Krokodila [upala je grupa muškaraca](#) i tom prilikom skinuli su zastavu Ukrajine koja je okačena na terasi prostorija udruženja. Ovaj upad desio se dok su zaposleni/e Krokodila bili u kancelarijama. Nakon upada huligana, zaposleni su pozvali policiju čiji službenici nisu napravili ni zapisnik nemilog događaja. Kome onda mogu da se obrate aktivisti/kinje ako ih policija ne štiti? Dve nedelje pre ovog upada, dva ruska državljana, koja su uklonila ukrajinsku zastavu, uklonili su i palestinsku zastavu iz Krokodilovog centra. Upad u prostorije tokom radnog vremena pored toga što onemogućava nesmetan rad udruženja, direktna je i pretnja po bezbednost zaposlenih u civilnom sektoru — sektoru čiji su predstavnici/e Srbiji stalno izloženi zastrašivanju i koji deluju u sve težim uslovima stalnog sužavanja osnovnih građanskih sloboda.

Tokom 2024. godine nastavili su se napadi na omladinske organizacije i neformalne grupe koje su počele da deluju nakon izbora održanih 2023. godini. Mladi aktivisti/kinje ovih grupa izloženi su različitim pritiscima. Srpska napredna stranka i njoj naklonjeni mediji danima su tokom predizborne kampanje napadali aktivistu neformalne grupe Sviće Nikolu Ristića. Napadi su usledili nakon što je aktivista snimio pripadnike/ce SNS-a kako obilaze zgrade po Beogradu i popisuju stanare/ke kako bi videli „gde mogu da prijave fantomske birače”, tvrdi Ristić. Iako se na snimku vidi da su aktivisti grupe Sviće ušli u verbalnu raspravu sa članom i članicom SNS-a i da je članica SNS-a pokušala da otme telefon iz ruke aktivisti, na posebno organizovanoj konferenciji za medije, Ana Brnabić, tada predsednica Vlade u tehničkom mandatu, [optužila je aktivistu](#) da je „fizički nasrnuo na ženu”, a takođe je okrivila i medije za navodni napad. Brnabić je, na konferenciji, a kasnije i u medijima, pokazivala fotografije sa ličnog profila aktiviste Ivana Bjelića, optužujući njega i Ristića za „fašizam”. Predstavnici/e vlasti su zloupotrebom ozbiljnog problema nasilja nad ženama rešili da se obračunaju sa mladim aktivistima i u javnosti ih predstave kao nasilnike, izbegavajući tako da odgovore na pitanja u vezi sa manipulacijom biračkim spiskom i instrumentalizujući pitanje nasilja nad ženama onda kada je to u političkom interesu vladajuće partije. Dvoje aktivista neformalne grupe mladih „Sviće” [uhapšeno je](#) u Novom Sadu na dan izbora 2. juna. Oni su zadržani tri sata u prostorijama Bezbednosno informativne agencije iz nepoznatih razloga. Aktivisti/kinje grupe Sviće i Stav bili su žrtve i fizičkih napada. Na trećim po redu izborima za studentski parlament Filozofskog fakulteta u Novom Sadu došlo je do [fizičkog napada](#) na predstavnike/ce neformalne grupe STAV od strane drugog studenta i [člana Srpske napredne stranke](#) Aleksandra Gajića. Muškarac je tom prilikom udario aktivistkinju Milu Pajić i još jednog studenta. Grupa STAV je blokiranjem izbora želela da ukaže na nedemokratičnost izbora na ovom fakultetu na kojima je kandidovana samo jedna lista koja ima bliske političke veze sa režimom. Tom prilikom je i tadašnja predsednica studentskog parlamenta Ivana Macak, koja je inače bila prva na listi Ruske stranke na lokalnim izborima ošamarila aktivistkinju Milu Pajić. Studenti i studentkinje grupe STAV napadnuti su 23. septembra ispred Rektorata u Novom Sadu, kada je grupa od oko [tridesetak maskiranih muškaraca](#) bacila neidentifikovanu eksplozivnu napravu na studente/kinje, a potom su i direktno fizički nasrnuli na njih. U direktnom koškanju lakše su [povređeni studentkinja](#) Mila Pajić i student Srđan Đurić. Mladi iz grupe STAV bili su ispred

zgrade Rektorata u nameri da spreče glasanje za studentski parlament, koje se protivno pravilniku Filozofskog fakulteta pokušalo održati u zgradi Rektorata. Maskirani muškarci su se nakon napada na studente/kinje zatvorili u zgradu Rektorata. Policija nije identifikovala muškarce na licu mesta, ali jeste studente/kinje koji brane autonomiju Filozofskog fakulteta. Dan nakon nasilničkog ponašanja huligana, tužilaštvo je [pokrenulo istragu](#), a studenti su najavili da će podneti krivičnu prijavu protiv Ognjena Dopuđa, [direktora Fonda Evropskih poslova AP Vojvodine](#) i angažovanog u nekoliko drugih pokrajinskih tela, a za koga se ispostavilo da je predvodio grupu koja je nasrnula na predstavnike/ce STAV-a.

Studentkinja Mila Pajić je i zbog svog angažmana u okviru Inicijative mladih za ljudska prava i bavljenja pitanjem tranzicione pravde više puta bila na meti targetiranja vlasti i tabloida. U periodu kampanje za lokalne izbore, vladajuća stranka fokusirala se na Rezoluciju UN o Srebrenici i svoju kampanju usmerili su na napade na sve oni koji su govorili o važnosti suočavanja sa prošlošću. Mila Pajić i aktivistkinja Doroteja Antić, dobile su više [pretnji smrću](#) nakon što je Inicijativa mladih za ljudska prava u Srbiji objavila video u kojem su mlade aktivistkinje učestvovala, a u kojem se, iz perspektive mladih, govori o značaju Rezolucije u Srebrenici i zašto je treba usvojiti. Milu Pajić lično je [targetirao i predsednik države](#). Više puta se na meti nacionalističke hajke našla i programska direktorka YIHR-a Sofija Todorović. Ona je, u vezi sa kampanjom vladajuće koalicije protiv Rezolucije o Srebrenici, primila preteće pozive i poruke uznemirujuće sadržine uz upozorenje da će njen broj biti objavljen na Telegram grupama gde se dele sadržaji koji pozivaju na mržnju i nasilje.

Inicijativa mladih za ljudska prava bila je u središtu pažnje i tokom leta kada je bilo planirano održavanje festivala „Mirdita, dobar dan“. Festival „Mirdita, dobar dan“ koji spaja umetnike/ce, borce/kinje za ljudska prava, mirovne aktiviste/kinje i javne ličnosti sa Kosova i iz Srbije i neguje saradnju i izgradnju mira, od svog početka suočava se sa napadima od strane političara/ki. Izuzetak nije bila ni 2024. godina, kada je [kampanja protiv festivala](#) bila u punom jeku. U kampanju targetiranja uključili su se predstavnici/ce Srpske napredne stranke i njihovi koalicioni partneri, a pojedini su otvoreno i zatražili zabranu festivala što se na kraju i desilo. Napade su

započeli ministri i ministarke Vlade Srbije, između ostalih i Milica Đurđević Stamenkovski, koja je prethodnih godina organizovala proteste protiv festivala. Napadi na organizatore festivala usledili su zbog datuma održavanja, odnosno u periodu verskog praznika Vidovdana koji se vezuje i za istorijske događaje na Kosovu. U prorežimskim medijima danima je vođena kampanja širenja dezinformacija o festivalu čime su učesnici/e i organizatori/ke dovedeni u bezbednosni rizik. Poštovanje različitosti i približavanje dve zajednice cilj je ove manifestacije, pa je suprostavljanje održavanju ovakvog festivala način manipulacije nacionalnim temama u svrhu političke promocije stranki na vlasti. Festival „Mirdita, dobar dan” [zabranjen je](#) na dan zvaničnog početka 27. juna 2024. Zabranu je saopštio Ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić. On je naveo da je ministarstvo donelo „naredbu da se prekine javno okupljanje „Mirdita, dobar dan“, zbog opasnosti od ugrožavanja bezbednosti ljudi i imovine, kao i opasnosti od narušavanja javnog reda i mira u većem obimu.” Ovakva odluka predstavlja grubo kršenje Ustava Republike Srbije i Zakona o javnom okupljanju. Deo učesnika/ca festivala je vraćen sa naplatne rampe Bubanj Potok i nije im dozvoljen ulaz u Beograd. Na sam dan održavanja festivala, okupila se [grupa muškaraca](#), pripadnika ultra-desničarskih i navijačkih grupa koja je blokirala ulaze u prostor održavanja festivala i uzvikivala nacionalističke parole, uključujući i parole kojima se veličaju ratni zločinci. Ipak, vlasti su donele odluku da [zabrane kulturnu manifestaciju](#) koja povezuje narode sa Kosova i Srbije umesto da zabrani okupljanje huliganskih i neo-nacističkih grupa koje zapravo pozivaju na nasilje i ugrožavaju javni red i mir. „Zabranom festivala MUP kao i Vlada Srbije pokazali su još jednom da sloboda okupljanja važi samo za huliganske grupe, ali ne i za učesnike i goste festivala”, [saopštili su organizatori festivala](#): Inicijativa mladih za ljudska prava, Integra i Građanske inicijative. Nakon zabrane EuroPride-a 2022, ovo je jedan od najistaknutijih primera cenzure i gušenja slobode okupljanja u našoj zemlji. Pored zabrane, zabeleženo je još incidenta direktno prouzrokovanih kampanjom targetiranja. Nakon zvanične zabrane, na adresu Inicijative mladih, stigao je [paket sa odsečenom svinjskom glavom](#) i pismom pretećeg sadržaja koje su potpisale „Narodne patrole” poznate po širenju antimigrantskih, ekstremno desnih stavova. Tokom protesta ultra desničara, novinarima/kama je bio otežan pristup lokaciji, a prilikom uključanja u program televizije N1, dva muškarca su motorima ometala uključenje. Cenzurisanjem Mirdite

cenzurisana je sloboda izražavanja i okupljanja, mir i tolerancija su zabranjeni, a nasilje i širenje verske i nacionalne mržnje i šovinizma još jednom su dobili podršku organa vlasti.

Ovo nije bio jedini kulturni događaj koji je cenzurisana prethodne godine. Gradske vlasti u Kikindi [zabranile su](#) održavanje 18. po redu književnog festivala „Kikinda short”. Festival je trebalo da se održi u gradskoj biblioteci, međutim na sam dan održavanja festivala organizatorima i posetiocima nije dozvoljen ulaz u biblioteku po odluci gradske vlasti koja je navela da je festival „antisrpski” i da učesnici/e „pljuju državu Srbiju i predsednika Vučića”.

Pritisci kojima su OCD i aktivisti/kinje izloženi, sprovode se i kroz grubu političku zloupotrebu državnih institucija u svrhu sprovođenja kampanje protiv civilnog sektora. U jeku ekoloških protesta, provladini mediji objavili su poverljive podatke o finansijskim transakcijama čak 39 organizacija i predstavili ih kroz narativ o rušenju države uz pomoć „novca sa zapada”. Sve je počelo 17. avgusta, [izjavom predsednika države](#) Aleksandra Vučića. „Ove godine i prošle, to su rekordni iznosi novca. Našalio sam se i rekao sam Jorgovanki (Tabaković, guvernerki Narodne banke Srbije), Siniši (Malom, ministru finansija) i Milošu (Vučeviću, premijeru Srbije) da to počnemo da vodimo kao strane direktne investicije, bićemo apsolutni šampioni”, izjavio je Vučić govoreći o novcu koji nevladin sektor dobija za sprovođenje projekata. „Biće interesantno narednih dana, čini mi se da će javnost saznati kako to ide i kako funkcioniše”, izjavio je Vučić u Medveđici i kao po naredbi krenuli su sinhronizovani napadi na civilni sektor. Istoga dana list [Politika objavljuje tekst](#) „Analiza kineskog Ministarstva spoljnih poslova: Američki NED sponzorisaio proteste protiv srpske Vlade”. Politika se u tekstu poziva na dokument kineskog Ministarstva spoljnih poslova, u kojem se navodi da je Nacionalna zadužbina za demokratiju (NED) podržala nevladine organizacije i opoziciju da organizuju proteste posle dva masovna ubistva koja su se dogodila 3. i 4. maja 2023. godine u kojima je ubijeno 18 dece i mladih. Na isti izveštaj se prethodno osvrnuo i sam Vučić. U *Politikinom* tekstu se NED označava kao organizacija koja se meša u izborne procese i podstiče tzv. „obojene revolucije”. U članku se pojedinačno pominje Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP) koji je toga dana putem mejla dobio i pretnju bombom. U kampanju se uključio i veliki broj zvaničnika, ali je najinteresantnije bilo

uključivanje guvernerke Narodne banke Srbije. Jorgovanka Tabaković je 20. avgusta, na televiziji *Informer* izjavila da su protesti protiv vlasti finansirani iz inostranstva preko nevladinih organizacija, pri čemu je istakla: „Naša istraga je otkrila udruženje 'Helvetas', koje prima ogromne sume novca bez priznanica, privremeno se gasi, pa se ponovo pojavljuje. Naša istraga je takođe pokazala da je sve to povezano sa određenim Građanskim inicijativama i ekološkim strankama. Strana organizacija šalje novac koji bi trebalo da završi u tim udruženjima. Ljudi hitno dobijaju donacije za ekološke proteste.“ Dan nakon njenog gostovanja televizija *Informer* objavljuje dve „specijalne emisije“. *Informer* je 20. i 21. avgusta 2024. godine emitovao specijalnu emisiju o nevladinim organizacijama kao neprijateljima Srbije. U emisiji je urednik Dragan J. Vučićević prikazao grafikone o finansiranju ekoloških i prodemokratskih organizacija u periodu od 1. januara 2023. do 24. februara 2024, zatim o više od 20 izabranih NVO u periodu od 1. januara 2020. do 18. avgusta 2021, a posebno grafikon o finansiranju NVO u 2024. godini od strane Evropske komisije, USAID-a, NED-a, RBF-a, CSM-a (Charles Stuart Mott) i Evropske fondacije za klimu iz Holandije. Ovi donatori su optuženi da prebacuju novac s ciljem rušenja vlasti u Srbiji, i da se novac kanalizuje preko nevladinih organizacija i daje građanskim aktivistima. Poseban grafikon je napravljen za Građanske inicijative, na kojem su prikazani donatori, konkretne transakcije ka privatnim firmama i pojedincima sa računa Građanskih inicijativa u periodu od 1. januara do 12. avgusta 2024, kao i potpuna lista svih zaposlenih, njihove plate i fotografije finansijskog osoblja. Građanske inicijative su optužene da podižu gotovinu i koriste je za finansiranje protesta po nalogu zapadnih donatora. Transakcije su predstavljene nasumično, pri čemu je, na primer, uplata revizorskoj firmi predstavljena kao pranje novca. U emisiji su učestvovali član predsedništva SNS-a Vladimir Đukanović i prorežimski analitičari poput Saše Borojevića, koji su se složili da NVO deluju protiv Srbije, da je cilj SAD i Evropske unije da oslabe Srbiju, sruše vlast i izvrše atentat na predsednika Vučića. Takođe su pozvali vlast da se obračuna sa NVO sektorom i zakonski ograniči njihovo delovanje.⁸ Koraci ka zakonskom ograničavanju rada civilnog sektora u Srbiji već su preduzeti od strane koalicionih partnera vladajuće stranke. Pokret

⁸ “Weaponizing Influence: How Russia’s and China’s Soft Power Clashes Serbia’s Civil Society using Lithium Controversies”, Civic Initiatives, August 28, 2024, available at: <https://www.gradjanske.org/en/report-weaponizing-influence-how-russias-and-chinas-soft-power-clashes-serbias-civil-society-using-lithium-controversies/>

socijalista podpredsednika Vlade Aleksandra Vulina podneo je Skupštini Srbije [predlog zakona o posebnom registru agenata stranog uticaja](#). Ovaj zakon poznatiji kao „ruski zakon” ili „zakon o stranim agentima” koristi se u zemljama autokratskih i diktatorskih režima kao sredstvo gušenja kritičkih glasova, a njegovo usvajanje značilo bi i konačan obračun sa organizacijama u Srbiji koje se bore za vladavinu prava i demokratičnost institucija i sistema.

Narativ o „stranim plaćenicima” koristio je i gradonačelnik Beograda kako bi [targetirao romske organizacije](#), koje se bave unapređenjem položaja ove višestruko marginalizovane i jedne od najugroženijih grupa u Srbiji. Šapić je optužio romske organizacije da „decenijama uzimaju pare od međunarodnih nevladinih organizacija na temu Roma, ali su uspavane kada su Romi stvarno ugroženi i kada ih neko napadne”. Ovu izjavu Šapić je dao obilazeći radnika Gradske čistoće koji je napadnut na nacionalnoj osnovi dok je radio. Gradonačelnik je više puta u prošlosti, u svojim javnim nastupima pokazao nerazumevanje položaja Roma i Romkinja u Srbiji, i svojim diskriminatornim izjavama je uticao na učvršćivanje stereotipa o Romima. Iste organizacije, koje je Šapić napao, morale su da se oglašavaju više puta kada je gradonačelnik iznosio uvredljive stavove, a za koje se nikada nije izvinio niti preuzeo odgovornost za netrpeljivost koju ovakve izjave mogu podstaći prema Romima u Srbiji.

Pored organizacija, targetiranju su izloženi i pojedinačni aktivisti/kinje. Aktivistkinja Aida Ćorović dobila je poziv 14. marta za [odsluženje zatvorske kazne](#) u trajanju od dva meseca jer nije platila kaznu zbog gađanja murala posvećenog Ratku Mladiću. Aktivistkinja je 2023. godine osuđena na novčanu kaznu zbog narušavanja javnog reda i mira zbog gađanja zida, a u presudi se nigde ne spominje da je na zidu bio naslikan osuđeni ratni zločinac. Udruženje „Krokodil” je odlučilo da pozove građane/ke da uplate novac za plaćanje kazne aktivistkinji. Suma novca koja je prikupljena je prevazilazila samu kaznu, te je udruženje rešilo da formira SLAPP-back fond i preostali deo novca usmeri u te svrhe i nastavi sa pružanjem podrške braniteljima/kama ljudskih prava koji su izloženi pritisku strateških tužbi protiv učešća javnosti. Pritisku organa prisile bili su izloženi i drugi borci/kinje za ljudska prava u zemlji. Nedeljnik *Radar* objavio je snimak na kome se vidi kako pripadnici službi bezbednosti u lokalnom restoranu krijući [snimaju aktivistu](#) Lokalnog fronta iz

Kraljeva Predraga Voštinića, koji je bio na sastanku sa stranim posmatračima pred izbore održane 2023. godine. Fotografije snimljene na ovom sastanku služile su kasnije za kampanju targetiranja aktiviste od strane lokalnih vlasti. Objavljeni snimci pokazuju da se aktivisti/kinje u Srbiji nalaze pod prismotrom vlasti, a da se svaki kritički odnos prema vlasti kažnjava čime se čak i život i bezbednost aktivista/kinja dovodi u opasnost.

Da su uslovi za delovanje organizacija i aktivista/kinja u Srbiji loši, primećeno je i u izveštajima međunarodnih institucija i organizacija. Evropska komisija je, u [godišnjem izveštaju o napretku za Srbiju](#), ocenila da organizacije civilnog društva rade u teškom okruženju. „Nastavljeni su verbalni napadi i klevećenje nekih organizacija, u čemu su učestvovali i visoki zvaničnici. Kampanje su vodili i tabloidi, uključujući otkrivanje ličnih podataka aktivista.” U izveštaju se ističe da su posebno izloženi napadima pojedinci i organizacije koje prate izborni proces, stanje u ekologiji, i oni koji protestuju protiv kopanja litijuma i veličanja ratnih zločinaca. Kao još jedan razlog za zabrinutost istaknut je i veliki broj SLAPP tužbi koje pokreću državni i lokalni funkcioneri. „Istraživački novinari/ke, branioci/teljke ljudskih prava i aktivisti/kinje i dalje su izloženi napadima u medijima bliskim vlasti i bili su meta strateških tužbi protiv učešća javnosti (SLAPP tužbi)“, prepoznao je i [Amnesty International](#) u svom godišnjem izveštaju o stanju ljudskih prava u svetu. Jedan od izveštaja Amnesty International-a izazvao je naročitu pažnju domaće i šire javnosti jer je ukazao u kojoj meri su državne službe umešane u vršenju pritiska na sve one koji su kritički orijentisani prema vladajućoj stranci. Srbija je 2025. dodata i na [CIVICUS Monitoring listu](#) zemalja u kojima je došlo do ozbiljnog urušavanja okruženja za delovanje civilnog društva. „Brzi pad građanskih sloboda u Srbiji je alarmantan. Od sudskog uznemiravanja do otvorenog zastrašivanja, kritički glasovi su pod opsadom“, izjavila je Ine Van Severen, vodeća istraživačica za građanski prostor u organizaciji CIVICUS. Kao razlozi za ovakvu ocenu navedeni su brojni primeri pritiska na građane/ke, poput hapšenja i prekomerne upotrebe sile od strane vlasti, napada na studente/kinje i one koji protestuju — što je rezultat povlačenja policije, čime su omogućeni napadi huligana povezanih sa vladajućom strankom na demonstrante, zatim ilegalno prisluškivanje aktivista i novinara, i tome slično. Prostor za delovanje civilnog društva ocenjen je kao opstruisan. Ova ocena se obično dodeljuje državama u kojima je građanski prostor snažno

osporavan od strane nosilaca moći, koji nameću kombinaciju pravnih i praktičnih ograničenja za puno uživanje osnovnih prava.

Prisluškivanje aktivista/kinja i novinara/ki

Istraživanje [BIRN-a](#) i [Amnesty International-a](#), objavljeno u decembru 2024. godine, pokazalo je da je BIA instalirala špijunske softvere za praćenje na telefonima aktivista/kinja i novinara/ki. Softver je, bez znanja vlasnika, instaliran na telefone aktivista/kinja i novinara/ki prilikom privođenja, koje je bilo masovno za vreme ekoloških demonstracija protiv „Rio Tinta“ i kopanja litijuma u Srbiji. Ispostavilo se da je BIA prilikom privođenja pojedinih aktivista/kinja i novinara/ki koristila izraelsku tehnologiju kako bi na mobilne telefone privedenih instalirala domaći špijunski softver koji omogućava prikupljanje ličnih podataka, uključujući: kontakte, poruke, fotografije i istoriju lokacija. Istraživanje je pokazalo da je na nekoliko uređaja pokušaj instaliranja ovog softvera bio neuspešan. Na spisku targetiranih našli su se aktivisti Ivan Bjelić, Nikola Ristić, Nenad Kovačević, aktivistkinja Udruženja Krokodil, kao i urednik portala Slavija info Ljubomir Stefanović. Zajedničko svima njima je da su u nekom trenutku bili privedeni ili pozvani na razgovor u Bezbednosno informativnu agenciju i da im je tom prilikom oduziman telefon, ali da im nije rečeno za softver koji će biti instaliran na uređajima. U slučaju aktivistkinje Krokodila situacija je bila drugačija. Naime, ona je u svojstvu oštećene strane otišla da da izjavu u policiji povodom upada grupe huligane u prostorije njihovog udruženja. Tom prilikom joj je, bez njenog znanja instaliran pomenuti softver. Istraživanje BIRN-a i Amnesty International-a samo je još jedan dokaz sve ozbiljnijih pokušaja režima da uguši svaki vid društvene kritike i građanskog aktivizma. Prisluškivanje novinara/ki i aktivista/kinja bez ikakvog naloga je nezakonito i predstavlja ozbiljno kršenje prava na privatnost, i dovodi u pitanje sve građanske slobode i prava. Vlasti su negirale sve što je u istraživanju navedeno i potkrepljeno konkretnim dokazima, a početkom 2025. zabeleženi su i novi slučajevi hakovanja i pokušaja hakovanja uređaja jednog studenta i dve novinarkе. Odsustvo reakcije institucija koje bi trebalo da štite lične podatke građana/ki, zeleno je svetlo da se sa ovakvom nelegalnom praksom nesmetano nastavi i još jedan je pokazatelj zarobljenosti institucija koje su podređene političkom interesu vladajuće partije.

Pritisici na sindikate i njihove predstavnike/ce

I pored toga što su sindikalno organizovanje i radnička prava zakonom zagarantovana, sistematsko urušavanje i politički pritisci uticali su na slabljenje moći i uloge sindikata u radničkom organizovanju. Ipak, oni pojedini preostali sindikati koji pružaju otpor i koji se zalažu sa unapređenje uslova rada, i koji ukazuju na institucionalne propuste i nedostatke nalaze se na udaru represivnih mera.

Tokom 2024. godine naročito je bio istaknut primer progona nekadašnjeg vođe Vojnog sindikata Srbije, Novice Antića. Progon je počeo na samom startu 2024. godine. Policija je 27. februara izvršila [pretres stanova](#) nekoliko članova Vojnog sindikata, uključujući i stan tadašnjeg predsednika sindikata Novice Antića. Antić je uhapšen zajedno sa još [dva člana rukovodstva](#) sindikata, pod sumnjom da su izvršili krivično delo pronevera. Ipak, advokati uhapšenih veruju da se iza ove akcije kriju politički motivi. Do hapšenja je došlo svega nedelju dana nakon što je tadašnji Ministar odbrane Miloš Vučević izjavio da su sindikati u vojsci najveća glupost i da će se [zalagati za njihovo ukidanje](#), što je direktno u suprotnosti sa Ustavom Republike Srbije i zakonima koji garantuju radnicima/cama pravo na slobodu udruživanja. Novica Antić je kao predsednik sindikata često u javnosti kritikovao odnos države prema sektoru odbrane. „Mislimo da je cilj svega da se smeni aktuelno rukovodstvo Vojnog sindikata Srbije i da na njihovo mesto dođu ljudi koji su lojalni određenim strukturama u vojsci i državi”, izjavio je advokat Novice Antića što se na kraju i dogodilo. Uhapšeni su 28. februara pušteni da se brane sa slobode, ali im je dan kasnije određen pritvor do 30 dana. Antić je u martu mesecu i smenjen sa funkcije predsednika sindikata. Bivši vođa ovog sindikata je u pritvoru proveo više od 6 meseci, a [pušten je na slobodu](#) tek u avgustu bez ikakve optužnice.

Pritisicima su bili izloženi i predvodnici/e i članovi/ce brojnih drugih sindikata. Kompanija PKC [otpustila je predsednika sindikata](#) Sloga u toj kompaniji — Dragana Vudraga i predsednika štrajkačkog odbora Ivana Ivkovića, saopštili su iz Udruženog sindikata Srbije Sloga. Sindikat je formiran kako bi se ukazalo na nepoštovanje radničkih prava u ovoj kompaniji, a ubrzo po

formiranju usledili su pritisci na članove sindikata, saopštio je Željko Veselinović, predsednik Sindikata Sloga. Otpuštanje sindikalnih vođa najgrublji je čin degradacije i urušavanja radničkih prava koji ukazuje na pokušaje zataškivanja nehumanog tretmana zaposlenih u našoj zemlji i pokušaj gušenja potencijalnih radničkih štrajkova za bolje uslove rada. Ne samo da država ne reaguje na kršenja radničkih prava već je neretko i ona sama ta koja pritiske sprovodi u sklopu državnih preduzeća. Iz granskog sindikata metalca „Nezavisnost” saopštili su da se na radnike/ce u „Krušiku” iz Valjeva [vrši pritisak zbog pristupanja sindikatu](#). Pored pojačane administrativne kontrole samog sindikata, poslodavac je formirao i komisiju koja je počela sa ispitivanjem radnika/ca koji su pristupili sindikatu. Radnici i radnice se zastrašuju sa ciljem obeshrabrivanja njihovog međusobnog povezivanja i aktiviranja u borbi za unapređenje radnih uslova. Ubrzo je granski sindikat metalca „Nezavisnost” u fabrici „Krušik” [izgubio reprezentativnost](#), što su zaposleni videli samo kao nastavak pritiska na rad sindikata.

Pritisci na članove/ice sindikata, vršeni su i u fabrici „Jura” u Leskovcu. Menadžment fabrike je nakon štrajkova upozorenja Samostalnog sindikata, počeo da vrši pritisak na zaposlene da napuste sindikat. Pored pritiska da [potpišu istupnice iz sindikata](#), na radnike/ce su vršeni i drugi [pritisci i zastrašivanja](#). Radnicima/cama je prećeno da će im biti oduzeti bonusi, da će fabrika napustiti zemlju i da će dobiti otkaz. Inače, sindikat je stupio u štrajk zbog loših uslova rada u fabrici, a njihovi glavni zahtevi su povećanje plate (koja je godinama na minimalcu), povećanje toplog obroka, bonusi da budu stimulacija i da se obezbede osnovni higijenski uslovi u toaletima. Bez obzira na to što radnici/ce samo zahtevaju zadovoljenje minimalnih radničkih prava, rukovodstvo fabrike okrenulo se represiji i gušenju osnovnog radnog prava na sindikalno organizovanje.

Podoblast 1.2: Povezane slobode

Sloboda izražavanja

„Politički protivnici/e, predstavnici/e civilnog sektora, branitelji/ke ljudskih prava, ekološki aktivisti/kinje i novinari/ke su među onima koji su najčešće omalovažavani, javno poniženi i diskreditovani uključujući i u parlamentu i u populističkim medijima, u sklopu onoga što se čini kao dobro orkestrirana i dobro koordinisana kampanja targetiranja“, navodi se u izveštaju za Srbiju Specijalne izvestiteljke UN-a za promovisanje i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja. Novinari/ke u Srbiji izloženi su fizičkim napadima, pretnjama smrću, SLAPP tužbama, kampanjama targetiranja. Napadi na nezavisne medije dolaze od strane predstavnika/ca vlasti koji otvoreno targetiraju medije, na konferencijama vređaju novinare/ke i javno ih optužuju da su „strani plaćenici“ koji vode „hibridni rat protiv države“. Oni koji na ovakav način ugrožavaju nezavisne medije gotovo nikada ne snose posledice za javno izgovorene reči, dok sa druge strane novinari/ke trpe višestruke negativne posledice. Normalizacija nasilja prema novinarima/kama uticala je na povećanja broja napada na njih. Po statistici iz Baze napada koju vodi Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), u 2024. godini bilo je 24 fizička napada, od čega samo u novembru i decembru, nakon početka protesta zbog pada nadstrešnice – čak 19 napada. „Padom nadstrešnice na železničkoj stanici u Novom Sadu, ubistvom 16 građana i početkom protesta, počelo je [ogoljeno nasilje prema novinarkama i novinarima](#) koje eskalira iz dana u dan. Nijedan fizički napad na novinare nije pravosudno sankcionisan.“ U izveštaju međunarodne organizacije [Article 19](#), Srbija je rangirana među najgorima u Evropi u pogledu stanja slobode govora i nalazi se u kategoriji zemalja gde je sloboda izražavanja ograničena. Freedom House u izveštaju „[Države u tranziciji](#)“ navodi da je rejting slobode medija u Srbiji pao zbog „postepene, ali očigledne dominacije vladajuće stranke u medijima, povećanog ispoljavanja neprijateljstva i finansijskog pritiska na nezavisne novinare/ke i efektivno zauzimanje privatnih i javnih medija od strane države“. Prethodne godine propao je pokušaj izbora novih članova/ica Saveta Regulatornog tela za elektronske medije. Nezavisni kandidati/kinje su se povukli iz čitavog procesa zbog gomile zabeleženih neregularnosti, te su tabloidni i prorežimski mediji mogli nesmetano da nastave sa kršenjem novinarskih kodeksa i medijskih zakona. Pored novinara/ki i branitelja/ki ljudskih prava,

sada su svi oni koji se usude da javno kritikuju režim suočeni sa reperkusijama, a sloboda govora u Srbiji ima sve skuplju cenu po one koji je upražnjavaju.

Tokom čitave 2024. godine zabeleženo je više fizičkih napada na novinare/ke. Novinari/ke nezavisnih medija naročito su ugroženi kada izveštavaju sa skupova vladajuće stranke, a veći broj napada zabeležen je i tokom izbornog dana. Nezavisnim novinarima/kama tada prilaze pristalice SNS-a koji vređaju predstavnike/ce medija koristeći epitete poput „ustaše“, „izdajnici“, „Šolakovi i Đilasevi mediji“, što su ustaljeni epiteti koje predstavnici/e vlasti koriste u svojim nastupima. Tokom izbornog dana, 2. juna, zabeleženo je više napada na novinare. Dok je snimao aktiviste, za koje se pretpostavlja da su aktivisti vladajuće stranke, kako izlaze sa novosadskog sajma gde je bio organizovan SNS call centar i odakle su nepoznati muškarci izneli nekoliko kutija sa nekim materijalima, [napadnut je novinar](#) *Danas-a* Uglješa Bokić. Na snimku se vidi kako mu mlađi muškarac oduzima telefon a potom i udara u grudi. Bokiću je konstatovano [nagnječenje grudne kosti](#). Ispred sedišta SNS-a u Zemun Polju [napadnut je urednik](#) portala *Mašina.rs*. Na snimku se vidi žena koja pokušava da mu oduzme telefon, a potom prilaze i dvojica muškarca koja počinju da jure novinara. Oba novinara snimala su SNS aktiviste zbog sumnji da vode paralelne biračke spiskove, što je zabranjeno. Napadači na novinare su snimljeni, ali nije poznato da su procesuirani.

Napadi na novinare/ke od strane pristalica SNS-a ne iznenađuju, s obzirom na to da i sami funkcioneri napadaju verbalno, ali i fizički novinare/ke nezavisnih nacionalnih i lokalnih medija. Član Srpske napredne stranke Dejan Milenković [napao je ekipu N1](#) dok je snimala prilog u Maloj Krsni. Ekipa N1 snimala je asfaltiranje ulice u ovom mestu koje je dospelo u žižu javnosti nakon objavljivanja priloga o navodnom organizovanom dovoženju meštana Male Krsne u Beograd kako bi se registrovali za glasanje u glavnom gradu. Milenković je pokušao da otme mikrofon iz ruku novinara i pretio je da će polupati kameru. Dok je novinar portala *Kovinske info* čekao odgovor predsednice Skupštine Opštine Kovin, odbornik SNS-a Dragan Šljivovački [udario ga je s leđa](#). Nakon toga uvrnuo mu je ruku i pokušao da mu otme telefon kojim je snimana sednica Skupštine. Gradonačelnik Leskovca Goran Cvetanović, uvredljivo je [komentarisao fizički izgled urednice](#) portala Jugmedia Milice Ivanović. Nedolični rečnik gradonačelnika ukazuje na to sa čime se

suočavaju novinarke koje su dvostruko targetirane, kako zbog svoje profesije, tako i zbog svog roda.

Objavljivanje ličnih podataka novinara/ki i aktivista/kinja postalo je jedno od glavnih metoda u kampanjama targetiranja prethodne godine. Igor Novaković, predsednik Skupštine grada Niša, objavio je na svojim društvenim mrežama [lične podatke](#), uključujući i JMBG brojeve, novinara/ki Media i reform centra kao i aktivista/kinja. Ova vrsta targetiranja usledila je nakon kampanje pritisaka i optužbi usmerenih protiv *Južnih vesti*, kao i drugih medija i aktivista/kinja koje Novaković optužuje da su strani plaćenici.

Urednik prorežimskog tabloida *Srpski telegraf* Milan Lađević, [udario je pesnicom u glavu](#) novinara *Radara* Vuka Cvijića. Napad se dogodio na ulici, a Cvijić pretpostavlja da je razlog napada to što je u svojim tekstovima pisao o bivšem načelniku novosadske policije koji je Lađevićev kum. Ono što dodatno zabrinjava u ovom slučaju jeste činjenica da su policiji bili potrebni meseci da dostave snimke sa mesta napada, iako je reč o samom centru grada dobro pokrivenom nadzornim uređajima. Takođe, Prvo osnovno tužilaštvo u Beogradu je u predistražnom postupku u vezi sa napadom na novinara Vuka Cvijića od strane glavnog urednika tabloida Milana Lađevića, utvrdilo da Lađević jeste udario Cvijića ali da u tom nasilnom delu [nema elemenata krivičnog dela](#). Odsustvo institucionalne zaštite novinara/ki doprinosi opštem osećaju nebezbednosti onih koji se profesionalno i u skladu sa kodeksima bave ovom profesijom.

Fizički i verbalni napadi i pretnje putem društvenih mreža intenzivirale su se nakon pada nadstrešnice u Novom Sadu i sa početkom protesta. Novinari/ke nezavisnih medija prenosili su proteste građana/ki i studenata/kinja što nije odgovaralo predstavnicima vlasti koji su optuživali medije da zajedno sa organizacijama civilnog društva sprovode „obojenu revoluciju“. Predstavnici/e vladajuće koalicije svojim nasilnim ponašanjem daju ohrabrenje i njihovim simpatizerima da napadaju novinarske ekipe „nepodobnih“ medija na javnim skupovima. Novinarka Nove S, napadnuta je na protestnom skupu „Zastani, Srbijo“ kod Fakulteta dramskih umetnosti, kada je grupa navodno slučajnih prolaznika, a kasnije se ispostavilo funkcionera Srpske napredne stranke, napala okupljene studente/kinje i druge građane/ke. Ovaj događaj bio

je neposredni razlog koji je doveo do početka studentskih blokada. Jedan od „prolaznika“ koji je napao okupljene, udario je iz sve snage pesnicom u podlakticu novinarku Nove koja je snimala događaj, i tom prilikom joj izbio telefon iz ruke. [Reporterka N1](#), Jelena Mirković, napadnuta je prilikom izveštavanja sa blokade u Beogradu na vodi. Građani/ke nedeljama su blokirali ulice kako bi sprečili rušenje Starog savskog mosta. Na ovim skupovima svaki put pojavljivali su se i provokatori, a za mnoge od njih se ispostavilo da su članovi vladajuće partije. Nakon napada nepoznatog muškarca, novinarki Jeleni Mirković konstatovane su povrede — stavljena joj je kragna za vrat i prepisani su joj lekovi. Muškarac koji je napao novinarku nije procesuiran. Ekipa N1 [napadnuta je](#) i prilikom izveštavanja sa Fakulteta tehničkih nauka (FTN) u Novom Sadu. Nepoznati muškarci, koji nisu studenti u blokadi, snimali su ekipu N1 i na pitanja novinarke ko su, jedan od mladića oteo je novinarki telefon, a potom su trojica mladića okružila ekipu televizije N1. Ista grupa muškarca je tom prilikom snimala i studente/kinje koji blokiraju fakultet. Nekažnjivost nasilja nad novinarima/kama pokazuje da vlast zauzima stranu nasilnika i da je krajnji cilj potpuni medijski mrak i jednoulje u režiji vladajuće stranke. Veliki broj napada usmeren je prema novinarkama, koje su dvostruko targetirane, kako zbog svoje profesije tako i roda.

Kampanje targetiranja medija i kritičara vlasti

Vređanje medija od strane funkcionera/ki vlasti u Srbiji redovna je pojava. Od izjave tadašnje premijerke, a sada predsednice Narodne skupštine Ane Brnabić da mediji u okviru United grupe i nevladine organizacije [kreiraju višemesečnu nestabilnost](#) u zemlji nakon izbora, preko targetiranja N1 od strane Aleksandra Šapića kao „antisrpskog medija“ koji „sprovodi antisrpsku politiku“, pa sve do zvaničnih saopštenja vladajuće stranke u kojima se novinari označavaju kao [„srbomrsci“](#) konstantno se kreira atmosfera neprijateljstva prema onima koji kritički izveštavaju o situaciji u zemlji. Ovakva retorika se potom proširuje kroz provladine medije, koji objavljuju video spotove u kojima direktno crtaju metu na čelo nezavisnim novinarima/kama i medijima. To kasnije vodi do povećanja broja pretnji smrću, ali i povećanja broja fizičkih napada na sve

targetirane. Istim mehanizmima zastrašivanja izloženi su i aktivisti/kinje i branitelji/ke ljudskih prava.

Jedna od najintenzivnijih kampanja se tokom 2024. godine vodila protiv novinara/ki Nezavisnog društva novinara Vojvodine, Ane Lalić Hegediš i Dinka Gruhonjića. Kampanja je krenula u martu mesecu nakon objavljivanja snimaka sa festivala u Dubrovniku. Od tada je novinarka i predsednica Nezavisnog udruženja novinara Vojvodine Ana Lalić Hegediš dobijala brojne [pretnje smrću](#), šovinističke i seksističke uvrede. Pretnje su krenule da se nižu nakon što je novinarka iznela svoje stavove na festivalu. U pretnjama novinarki su se uključili i prorežimski tabloidi, ali i istaknuti funkcioner SNS-a i poslanik u Narodnoj skupštini Srbije [Vladimir Đukanović](#). U objavi na platformi X, on je vređao novinarku i time stavio do znanja da je država ta koja učestvuje u orkestriranim napadima na „nepodobne novinare/ke. [Pretnje](#) su tada počele da stižu i programskom uredniku NDNV-a Dinku Gruhonjiću. Ugrožavanje bezbednosti čelnika NDNV-a nastavljeno je i u Skupštini Srbije. [Milenko Jovanov](#), šef poslaničke grupe SNS-a izneo je lažnu tvrdnju da se „Ana Lalić protivi izgradnji srpskih crkava” i da se Dinko Gruhonjić „poistovećuje sa ustaškim zločincem Dinkom Šakićem”, i time je direktno ugrozio njihovu bezbednost i bezbednost njihovih porodica. „Jovanov zlonamerno i svesno huška građane Srbije protiv novinara koji su već na meti najjezivijih pretnji na svakodnevnom nivou”, saopštili su iz NDNV-a. Jedan optuženi za ugrožavanje bezbednosti novinarku Ane Lalić Hegediš [pobegao je iz kućnog pritvora](#) 1. juna, ali je novinarka tu informaciju saznala kad i šira javnost — tek u julu kada je bio zakazan pretres u Višem sudu. Osumnjičeni je pretio smrću novinarki i njenoj porodici, a pretnje je uputio i novinaru Dinku Gruhonjiću. Vređanje novinara i profesora Dinka Gruhonjića nastavilo se i u kasnijim mesecima, što je ozbiljno ugrozilo njegovu i bezbednost njegove porodice. Nakon što se mrežama raširio montiran snimak na kojem je profesor i novinar Dinko Gruhonjić predstavljen kao neko ko veliča ustaški režim, [grupa desničara](#) blokirala je rad Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i tražila je otpuštanje profesora Gruhonjića. U kampanju protiv novinara uključio se i predsednik Srbije koji je na konferenciji izjavio: „Sve najgore mislim o svakoj reči i svakoj izjavi Dinka Gruhonjića”. Verbalni napadi od strane najviših funkcionera rezultirali su i direktnim fizičkim napadima na novinara. Na ulazu zgrade u kojoj živi Gruhonjić ispisan je [grafit mržnje](#) na kome se preti smrću programskom

uredniku NDNV-a. [Pretnje smrću](#) su počele da stižu i studentima/kinjama Filozofskog fakulteta u Novom Sadu koji su pružili podršku novinaru i profesoru. Prilikom akcije krečenja grafita mržnje, u organizaciji novinarskih udruženja i nevladinih organizacija, zabeleženo je više incidenata. Nepoznata osoba pokušala je [kolima da uleti](#) u okupljene građane/ke, a muškarac je potom ušao u verbalnu raspravu sa Gruhonjićem. Pre samog skupa [grupa mladića](#) šutirala je opremu za krečenje. [Još jedan preteći grafit](#) ispisan je odmah posle akcije krečenja. U međuvremenu je na društvenim mrežama podeljen i broj mobilnog telefona novinara i profesora Gruhonjića. Gruhonjić je posle toga još jednom napadnut uživo. Nepoznati muškarac prišao mu je na ulici i tom prilikom ga vređao i pretio fizičkim nasiljem. Poslednji u nizu napada na Gruhonjića desio se u oktobru mesecu. Advokat iz Novog Sada prišao je u restoranu Gruhonjiću i [izvređao ga](#) psovka i šovinističkim uvredama. Verbalni napadi u javnom prostoru pokazatelj su opasnosti i posledica do kojih javno targetiranje dovodi, a vlasti ne samo da nemaju nameru da ovome stanu na put već su oni ti koji targetiranje iniciraju.

Na meti orkestrirane kampanje targetiranja bili su i novinari Vanja Đurić i Željko Veljković. Oni su danima bili izloženi [verbalnim napadima](#) na platformi X zbog komentarisanja nastupa pred utakmicu Crvene zvezde na kojem je devojčica sa Kosova pevala nacionalističku pesmu. Iako se komentari novinara nisu odnosili na devojčicu, već na sveopštu društveno-političku klimu u zemlji, vrlo brzo našli su se na udaru političara/ki vlasti, ali i pojedinih desničarskih partija, te velikog broja nepoznatih osoba koje su zloupotrebile pominjanje deteta u cilju vređanja novinara. Novinari su označeni kao „srbomrsci”, a u nekim od komentara stajale su i otvorene pretnje smrću. Standardno, usledila je i orkestrirana kampanja u prorežimskim tabloidima. U danima posle na društvenim mrežama i u tabloidima, [zloupotrebljen je i prilog televizije](#) Nove S sa festivala „Mirdita, dobar dan” iz 2023. godine u kojem novinarka Jelena Obućina i Željko Veljković pozdravljaju gledaoce na albanskom jeziku. Provladini tabloidi su manipulativno predstavili ove snimke kao da su objavljeni na dan kada se dogodio zločin u Račku na Kosovu i Metohiji. Ono što ističe ovu kampanju jeste izrazito nacionalistički karakter kojim se novinari/ke označavaju kao „državni neprijatelji”, što ih direktno dovodi u opasnost i izlaže riziku od napada u realnom

prostoru. Odgovor države na takve napade je neadekvatan, što ne iznenađuje s obzirom na to da predstavnici vlasti orkestriraju kampanje targetiranja.

Naročito ugroženi su lokalni novinari/ke i mediji. Portal In Medija iz Indije našao se na [meti napada](#) nakon pisanja o neprikladnom poklonu koji je opština delila deci. Preko zvanične opštinske Facebook platforme vređani su novinari/ke ovog medija, a čak su se i pojedini roditelji uključili u vršenju pritiska na zaposlene ovog portala. Roditelji osmoro dece su podneli pojedinačne tužbe protiv ovog medija, što ozbiljno dovodi u pitanje opstanak jednog od retkih slobodnih medija na lokalnu. Predsednik opštine Indija optužio je portal da vodi „političke pobune preko dece“, a pritiscima su izloženi i svi sagovornici/e portala na ovu temu. Lokalni mediji suočeni su sa brojnim izazovima u svom radu, a svaka vrsta pritiska kojima su izloženi ima za cilj sprečavanje profesionalnog izveštavanja u interesu javnosti čime se najdirektnije guši sloboda govora i pravo građana/ki na pravovremeno i tačno informisanje.

Predsednik Saveza vojvođanskih Mađara Balint Pastor [vređao je novinare/ke](#) koji izveštavaju na mađarskom. Pastor je putem društvenih mreža optužio novinare/ke da „stvaraju očajnu atmosferu u zajednici“, a sve zbog njihovog izveštavanja o izborima. Iz NDNV-a su upozorili da je ovo „direktan i nedvosmisleni atak na slobodu novinara i medija, čija osnovna uloga u društvu jeste da budu korektiv vlasti i zastupaju interes javnosti“.

Provladini tabloidi pokrenuli su [kampanju protiv urednice](#) Regionalne informativne agencije *Jugpress* Ljiljane Stojanović nakon pitanja koje je na konferenciji za štampu postavila ministarki Milici Đurđević Stamenkovski. Pitanje se odnosilo na zamerku koju je ministarka uputila ženama koje rađaju u kasnijim godinama. Televizija Informer posvetila je deo svog jutarnjeg programa ovoj temi. Obaveza novinara/ki jeste da preispituju izjave nosioca vlasti tako da svako njihovo naknadno targetiranje dovodi cenzuri ili potencijalnoj auto-cenzuri kao i smanjenoj transparentnosti u radu predstavnika organa javne vlasti.

Onemogućavanje novinara/ki u obavljanju posla

Pored organizovanih kampanja targetiranja, verbalnih i fizičkih napada, novinari/ke se suočavaju i sa drugim pritiscima i preprekama u svom radu koji onemogućavaju profesionalno i nepristrasno izveštavanje. Najčešće korišćena metoda sprečavanja nezavisnih novinara/ki da izveštavaju je uskraćivanje akreditacija i onemogućavanje praćenja događaja od javnog interesa, poput sednica lokalnih skupština.

U januaru mesecu, novinarima/kama televizija N1 i Nova [uskraćene su akreditacije](#) za praćenje konstitutivne sednice skupštine grada Kraljeva. Ovaj trend se nastavio tokom cele godine. Odlukom sekretarke opštine Knić, medijima, od kojih je samo N1 bio prisutan u sali u tom trenutku, je [zabranjeno prisustvo konstitutivnoj sednici](#) Skupštine opštine. Ovakva praksa se par puta ponovila nakon izbora u više jedinica lokalne samouprave što predstavlja opasan trend čijim širenjem se ugrožava informisanje građana/ki o aktivnostima organa javne vlasti. Po odluci Privremenog organa grada Kragujevca, kameramanu portala *Glas Šumadije* [nije dozvoljeno](#) da prenosi konstitutivnu sednicu Skupštine grada. Sprečavanje novinara/ki da izveštavaju nekada prelazi i u otvoreno nasilje. Radnik obezbeđenja Opštine Inđija izbacio je novinarku portala *IN Medija* Vericu Mariničić iz zgrade Opštine u kojoj se u tom trenutku održavao sastanak meštana/ki sa predsednikom opštine. Obezbeđenje je fizički [izguralo novinarku](#) uz navode da „nije na spisku”. Iz Sindikata novinara i medijskih radnika Srbije (SINOS) saopštili su da prema Zakonu o privatnom obezbeđenju pripadnik te službe [ne sme fizički](#) da dotakne stranku kao i da napadač u slučaju ovakvog postupka mora da odgovara. Novinaru Miroslavu Mijatoviću više puta [nije dozvoljeno](#) da izveštava sa sednica Skupštine grada Loznice. Različite izgovore koristila je predsednica Skupštine kako bi opravdala diskriminaciju novinara. Mijatović navodi da godinama prati zasedanja sednica, ali da se ovo prvi put dešava i to baš nakon pisanja ovog novinara o navodnim malverzacijama u koje je umešan gradonačelnik. Novinar Bujanovačkih Nikola Stevanović [udaljen je sa sednice](#) Štaba za vanredne situacije u tom gradu, uz obrazloženje da je sednica zatvorena za javnost, iako se na njoj govorilo o temi od javnog značaja, a to je požar koji je izbio na deponiji i koji je trajao više dana. Ministarstvo privrede [zabranilo je novinarki](#) *Pištaljke* da prisustvuje otvaranju ponuda za kupovinu državnog preduzeća Jugoslovensko rečno

brodarstvo (JRB). *Pištaljka* je dolazak na otvaranje ponuda zvanično najavila, ali ih obezbeđenje zgrade, po odluci Ministarstva, ipak nije pustilo. Iz Skupština opštine Gornji Milanovac [odbili su da daju akreditaciju](#) televiziji N1 za praćenje sednice, uz obrazloženje da je „N1 bio među poslednjima koji se prijavio“. Ne bi smeli da postoje razlozi za onemogućavanje novinari/ki da izveštavaju sa događaja koji su u interesu javnosti. Ipak, nedelju dana kasnije slično se ponovilo u Kikindi, kada je obezbeđenje, uprkos akreditaciji, [zabranilo prisustvo](#) sednici ekipi ove televizije. Snimateljima medija koje su odbornici opozicije Skupštine opštine Vrbas pozvali da prisustvuju i prenose sednicu skupštine, [odbijeni su zahtevi](#) za akreditaciju. Novinari/ke [izbačeni su](#) iz Skupštinske sale u Novom Sadu na kojoj se usvajao pokrajinski budžet, a snimateljima je pristup bio ograničen na 15 minuta. Istoga dana, ispred Skupštine Novog Sada, stariji muškarac za kojeg se kasnije ispostavilo da dolazi iz redova Srpske radikalne stranke, [dva puta je udario](#) mikrofon novinarke televizije N1. Ekipi emisije Nova S [nije dozvoljen](#) ulaz u zgradu opštine Požega, gde je Skupština usvajala lokalni budžet.

Javni funkcioneri/ke su u skladu sa svojom pozicijom dužni da trpe veći stepen kritike i da odgovaraju na pitanja svih novinara/ki, jer je to njihova obaveza prema građanima/kama. Međutim, to jako teško pada gradonačelniku Beograda, Aleksandru Šapiću, koji je otvoreno odbijao komunikaciju sa medijima koji mu se ne dopadaju. Naime, Šapić je još u januaru izjavio da [prekida svaku komunikaciju](#) sa televizijom N1 i da će odbijati da odgovara na pitanja novinara/ki ove televizije. Ovakva odluka Aleksandra Šapića svakako je i u suprotnosti sa Zakonom o javnom informisanju i medijima. Iako je odbijao da odgovara na novinarska pitanja, Šapić nije preskakao [vređanje](#) medija na konferencijama. „Lažovi, manipulatori, falsifikatori“ samo su neke od epiteta koje je upotrebio, ali naročito opasno je označavanje N1 kao „antisrpskog medija“ koji „sprovodi antisrpsku politiku“. Šapić je u avgustu prekinuo višemesečnu praksu odbijanja da odgovara na pitanja novinara/ki pojedinih medija, ali nije prestao sa [praksom vređanja](#) onih koji postavljaju pitanja koja mu se ne dopadaju. Njegov način tretiranja medija primer je koji potom usvajaju i niži funkcioneri/ke i čelnici/e vladajuće stranke.

SLAPP tužbe i institucionalni pritisci protiv novinara/i i aktivista/kinja

Strateške tužbe protiv učešća javnosti još jedan su oblik pritiska usmerenih prema novinarima/kama, organizacijama i aktivistima/kinjama. Kao tužitelji se u SLAPP postupcima javljaju ekonomski ili politički moćnici, a cilj ovih tužbi nije zadovoljenje pravde, već zastrašivanje, kažnjavanje, uznemiravanje i maltretiranje tužene strane zbog javno iznete kritike i zbog ukazivanja na nezakonite radnje tužitelja kojima ugrožavaju javni interes. SLAPP-om se guši javni interes, sloboda izražavanja, kao i građanski aktivizam i učešće građana u društveno-političkom životu. Tužbom se iscrpljuju materijalni i vremenski resursi tužene strane, što ostavlja negativne posledice po psihofizičko zdravlje targetiranih i po njihov posao i aktivizam. SLAPP tužbe bile su široko korišćeni mehanizam zastrašivanja i u 2024. godini. CASE koalicija, koja vodi evidenciju o SLAPP tužbama širom Evrope, objavila je 9. decembra svoj [izveštaj o SLAPP tužbama](#). U izveštaju je istaknuto da je Srbija jedna od zemalja u kojoj je zabeležen najveći broj slučajeva SLAPP tužbi.

Protiv istraživačkog portala *KRIK* vodi se čak 19 postupaka trenutno. *KRIK* je 2024. godine dva puta [tužila sutkinja](#) Dušanka Đorđević i njen suprug advokat Aleksandar Đorđević. Tužilja, inače sutkinja Apelacionog suda, i njen suprug navode da je portal *KRIK* neovlašćeno pribavio, obradio i koristio njihove podatke o ličnosti u sklopu *KRIK*-ove baze „Prosudi ko sudi“. Tužiocima navode da je izričito zabranjeno činjenje javno dostupnim podataka o javnim funkcionerima koji obavljaju funkciju u državnim organima nadležnim za borbu protiv organizovanog kriminala. Đorđević ih je tužila zbog navodno neovlašćenog obrađivanja ličnih podataka. Iz *KRIK-a* su saopštili da svi objavljeni podaci potiču iz javnih baza i da su dobijeni na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Ipak, tužilja u jednoj od tužbi zahteva kaznu zatvora od 10 meseci za novinare/ke i zabranu obavljanja novinarskog poziva od 2 godine. Ovo je do sada nezapamćeni slučaj pritiska na medije koji sprovodi neko ko je predstavnik organa sudske vlasti. Ukoliko tužba bude usvojena pretilo da postane prekretnica u ograničavanju slobode izražavanja. *KRIK* je prethodne godine, odlukom Apelacionog suda u Beogradu, pravosnažno osuđen za navodno kršenje pretpostavke nevinosti Predraga Koluvijske. Koluvijska je tužio *KRIK* zbog vesti sa suđenja u kojoj je nazvan „optuženim narko-bosom“, iako je „upotreba ovakvih izraza redovna praksa u poznatim svetskim medijima kada se piše o optuženim vođama narko kartela“, naveo je

Stevan Dojčinović, urednik *KRIK-a*. Ovom odlukom potvrđena je prethodna presuda Višeg suda iz avgusta 2023. godine. Još jedna [presuda protiv KRIK-a](#) doneta je u junu. Ovog puta razlog je tekst u kojem su objavili da su bili tuženi od strane komandanta policijske jedinice Gorana Živkovića i dvojice njegovih saradnika. U obrazloženju Apelacionog suda navode se i delovi koji ni ne postoje u samom tekstu. Pored osuđujućih, donete su i neke oslobađajuće presude u slučaju *KRIK-a*. Novinarke *KRIK-a* Dragana Pećo i Vesna Radojević [oslobođene su po tužbi Nikole Petrovića](#), bivšeg direktora „Elektromreže Srbije” i kuma predsednika države. Petrović je tužio novinarke zbog navodnog objavljivanja ličnih podataka u sklopu istraživanja *KRIK-a* o njegovoj ofšor firmi i tajnim poslovima. Istraživački portal [KRIK dobio je i sudski spor](#) protiv tabloida *Kurir*.

Presuda je doneta i protiv novinarskog portala za istraživanje i prijavljivanje korupcije [Pištaljka zbog teksta](#) o imovini funkcionera SNS-a Aleksandra Senića, iako su preneti podaci tačni i zasnovani na dokumentima državnih institucija. Senić, koji je direktor u Koridorima Srbije i član veća u opštini Rača, tužio je *Pištaljku* je čak četiri puta zbog serije istraživačkih tekstova o njegovoj imovini. Jedna od tužbi je [odbačena](#). [Novinarku Pištaljke Snežanu Đurić](#) tužio je generalni sekretar Veslačkog saveza Srbije Vladimir Antić. On je novinarku tužio zbog navodno „pretrpljenog duševnog bola usled povrede časti i ugleda” i „neovlašćenog objavljivanja i prikazivanja tuđeg spisa, portreta i snimka“. Tužba se odnosi na tekst o osveti koju generalni sekretar ovog sportskog saveza sprovedi prema uzburjivaču koji je ukazao na nepravilnosti u radu saveza. U samom tekstu je objavljena zvanična slika Vladimira Antića sa sajta Veslačkog saveza zbog koje je Antić i tužio novinarku.

Apelacioni sud doneo je u decembru [presudu protiv nedeljnika Vreme](#) i novinara Nemanje Rujevića, prema kojoj oni moraju da plate odštetu u iznosu od 80.000 dinara Jeleni Trivan. Trivan, koja je trenutno direktorka Telekoma Republike Srpske, tužila je *Vreme* 2019. godine zbog teksta „Anatomija jedne disertacije” u kojem se navodi da je barem 15 odsto doktorske teze prepisala bez navođenja izvora. Trivan je tužila novinara i nedeljnik za povredu časti i ugleda. U presudi, sud nije osporio navode iz teksta, ali je navedeno da samo stručna lica mogu da utvrde da li je neki rad plagijat ili nije i da novinari nisu stručna lica.

Oslobođeni u slučaju ubistva novinara Slavka Ćuruvije Milan Radonjić, Miroslav Kurak i [Ratko Romić tužili su Slavko Ćuruvija fondaciju](#) zbog saopštenja u kojem se iznosi neslaganje sa presudom. Miroslav Kurak [tužio je i nedeljnik N/N](#) zbog teksta u kome su prenešene informacije sa suđenja.

Tužbama sa karakteristikama SLAPP-a izloženi su i lokalni mediji, što posebno nepovoljno utiče na njihov opstanak i svakodnevno funkcionisanje. Direktor Osnovne škole „Branko Radičević” iz Bujanovca podneo je [krivičnu prijavu protiv novinarku](#) portala *Bujanovačke* Ivane Jovanović zbog pisanja o rekonstrukciji škole. Policija je po prijavi došla u prostorije ovog portala kako bi uzela izjavu od novinarku. Iako je pisanje o ovoj temi od javnog interesa i značaja, ovakav pritisak na novinarku je jasno usmeren na sprečavanje profesionalnog novinarskog izveštavanja.

Sedam SLAPP službi podneto je protiv lokalnog portala *IN medija* iz Inđije povodom njihovog izveštavanja o podeli poklona od strane lokalne vlasti deci koja se bave karateom. Problematično je bilo to što se u poklonima nalazio med za potenciju. Ovaj lokalni medij tužen je od strane roditelja dece. *IN medija* i urednica Verica Marinčić već su [osuđeni u jednoj od sedam tužbi](#), i određena im je novčana kazna u visini od 160.000 dinara. Urednik portala istakao je kako je [opstanak ovog medija doveden u pitanje](#) zbog pomenutih tužbi, pretnji i pritisaka. Praksa lokalnih vlasti bila je da ne pozivaju novinare/ke *IN medija* na svoje događaje, a u neformalnim razgovorima kao razlog je navedeno da predstavnici vlasti ne znaju kakva će pitanja biti postavljena.

Gradonačelnik Čačka Milun Todorović, i dvoje pomoćnika gradonačelnika Miloš Stevanić i Marjana Petronijević podneli su [krivične prijave](#) protiv portala *Ozonpress*. Prijave su podnete zbog komentara koje su nepoznate osobe okačile na tekst *Ozonpress-a*. Seksistički komentari ticali su se funcionerke Marjane Petronijević. Troje gradskih funkcionera rešilo je ipak da zbog toga tuži portal. Na adresu *Ozonpressa* je u samo nekoliko dana stiglo ukupno četiri tužbe.

Nisu samo novinari/ke i mediji izloženi zlonamernim SLAPP postupcima pred sudovima. Strateškim tužbama kojima je cilj ućutkivanje kritičkih glasova izloženi su svi oni koji se usude javno da kritikuju vlasti na lokalnom i nacionalnom nivou. Gradonačelnik Bora Aleksandar Milikić [tužio je profesorku](#) Tehničkog fakulteta Snežanu Šerbulu zbog izjave koju je profesorka dala za televiziju, a koja se ticala potencijalne izgradnje mini nuklearne elektrane u tom gradu.

[Pretnje tužbama](#) upućene su i građanima/kama koji su protestovali protiv rušenja Hotela Jugoslavija i koji su ukazivali na opasnost po zdravlje građana/ka od velike količine azbesta u vazduhu. Pretnje im je uputio Millenium Team, kompanija koja iza sebe ima bogatu istoriju podnošenja SLAPP tužbi protiv novinara/ki i medija.

Čak 20 aktivista/kinja koji su prekrećili ratnohušački grafit u Mitićevoj rupi dobili su [prekršajne prijave](#) zbog akcije koje su sproveli u februaru mesecu 2023. godine. Advokat aktivista/kinja izjavio je da „vlastima očigledno nije smetala poruka mržnje već im je smetalo njeno brisanje”. Aktivisti/kinje su tako žrtve SLAPP tužbi kojima se guše osnovne građanske slobode i aktivizam, a sve zbog akcije koja je imala za cilj da ukaže na govor mržnje koji se širi u javnom prostoru i na javnim površinama širom Srbije. Dva dana kasnije, na ulazu u prostorije Krokodila, udruženja čiji su aktivisti/kinje dobili prekršajne prijave, osvanuo je [grafit kojim se targetira ova organizacija](#).

Osim SLAPP tužbama, aktivisti/kinje su bili izloženi i različitim institucionalnim pritiscima. Među njima, najviše se ističe zadržavanje na granicama, zabrane ulaska i proterivanja iz zemlje stranih državljana.

Zadržavanje na granicama, proterivanje iz zemlje, zabrane ulaska i spisak „nepoželjnih“

Protekle godine, vlasti u Srbiji počele su intenzivnije da se koriste još jednim mehanizmom zastrašivanja aktivista/kinja i svih onih kritičnih prema vladajućem režimu. Reč je o maltretiranju branitelja/ki ljudskih prava kroz zadržavanje na granici, proterivanje stranih državljana i izricanje mere zabrane ulaska u zemlju stranim državljanima. Ovi mehanizmi primetno počinju da se upotrebljavaju u Srbiji nakon ruske invazije na Ukrajinu. Meta su u početku bili ruski aktivisti/kinje i novinari/ke, kao i ruski državljani koji borave u Srbiji a koji su se na bilo koji način javno oglasili po pitanju rata u Ukrajini.

U februaru, Ruskoj državljanke Eleni Kuposovoj, koja već pet godina živi u Srbiji, [naređeno je da napusti zemlju](#) jer je BIA procenila da ona predstavlja „neprihvatljiv bezbednosni rizik“. Elena Koposova smatra da je jedini razlog odluke za njeno proterivanje to što je potpisala otvoreno obraćanje pripadnika ruske dijaspore povodom rata u Ukrajini. Mesec dana kasnije odluka je preinačena i ona ipak [nije proterana iz Srbije](#), odlučilo je Ministarstvo unutrašnjih poslova. U martu se sa sličnim problemom suočila i porodica Tereh. Njima je [odbijen zahtev](#) za stalno nastanjenje u Srbiji, iako tu žive od 2019. Dobili su rešenja MUP-a kojima im se odbija stalno nastanjenje po osnovu toga da BIA „raspolaze podacima koji predstavljaju smetnju“ za njegovo odobrenje, ali se ne navode koji su to razlozi. U oktobru je, Ministarstvo unutrašnjih poslova [donelo rešenje kojim se odbija zahtev](#) Antona Bobriševa za odobrenje privremenog boravka u Srbiji i daje mu se rok od 30 dana da napusti zemlju. U obrazloženju su naveli da ruski državljanin nije prošao procenu o bezbednosnom riziku. Bobrišev je bio organizator skupa podrške Alekseju Navaljnom u Pančevu 2023. godine, i veruje se da je njegov antiratni aktivizam uzrok proterivanja. Prema podacima udruženja [Rusko demokratsko društvo](#), ovo je bio 7 takav slučaj u kojem su ruski državljani/ke u Srbiji označeni kao „pretnja po bezbednost Srbije“, a zajednička odlika svih onih kojima je naređeno napuštanje zemlje je njihovo javno protivljenje ratu u Ukrajini i političkom sistemu Rusije. Samo par dana kasnije [MUP je promenio svoju odluku](#) u slučaju Antona Bobriševa koji je u roku od 7 dana odjednom prestao da bude pretnja po nacionalnu bezbednost.

Na meti su se našli i novinari/ke nepoželjni u Rusiji i drugim autoritarnim zemljama. Novinaru *Glasa Amerike* i *Radija Slobodna Evropa*, Romanu Perlu, [zabranjen je ulazak u Srbiju](#) početkom juna. Roman je u Rusiji zbog svoje novinarske profesije označen kao „strani agent”, a kao razlog zabrane ulaska u Srbiju navedeno je da je novinar „bezbednosni rizik”. [Reporter bez granica](#) saopštili su da je na odluku Srbije uticala Rusija. Viši sud u Beogradu doneo je i kontroverznu odluku o [izručenju novinara Andreja Gnjota beloruskim vlastima](#). Nezavisno društvo novinara Srbije saopštilo je da se sumnja da je pravi razlog zbog kojeg beloruske vlasti traže njegovo izručenje zapravo njegov aktivizam. Posle godinu dana života u pritvoru u Srbiji, Gnjot je odlučio da napusti Srbiju nakon što mu je Viši sud ukinuo pritvor. Ipak, [postupak protiv njega](#) se i dalje vodi pred srpskim pravosudnim organima.

Ubrzo su se pored ruskih državljana na meti sličnih neosnovanih optužbi da predstavljaju bezbednost po građane Srbije, našli i regionalni umetnici/e i aktivisti/kinje. Glumcu i piscu iz Bosne i Hercegovine Feđi Štukanu, [zabranjen je ulaz u Srbiju](#). Feđa je zadržan na aerodromu Nikola Tesla kada je dolazio u Beograd na festival Udruženja Krokodil. Glumac nije bio obavešten da zabrana ulaska koja mu je izrečena prošle godine zbog učešća na protestima „Srbija protiv nasilja” i dalje važi. Aktivisti grupe „Karton revolucija” takođe iz Bosne i Hercegovine, Nedimu Musiću, [zabranjen je ulazak u Srbiju](#) u julu mesecu uz obrazloženje da postoji „negativna procena bezbednosnog rizika”. Jedan od članova ove ekološke grupe, Adi Selman, govorio je prethodno na protestnom skupu protiv litijuma u Loznici, jer se ovo udruženje u svom radu bavi i ekološkim pitanjima.

Ipak, najveću pažnju javnosti zadobio je slučaj hrvatske pevačice Severine, koju je srpska policija zadržala na granici prilikom ulaska u zemlju i propitala je o njenim stavovima o politici i istoriji. Nakon što je u javnost dospela vest o [zadržavanju Severine](#) od strane srpske policije na granici i ispitivanja o njenim stavovima o Srebrenici, Oluji, protestima protiv litijuma u Srbiji, oglasio se i [Ministar policije Ivica Dačić](#). On je na konferenciji za medije saopštio da će „spiskovi građana” biti ukinuti, aludirajući očigledno na spiskove onih koji su zbog svojih stavova nepoželjni u Srbiji. Da

takvi spiskovi, onih koji su načinili tzv. „verbalni delikt” postoje, dan kasnije potvrdio je Aleksandar Vulin, potpredsednik Vlade Srbije, a nekadašnji šef Bezbednosno-informativne agencije. „Spiskove sam pravio ja, kao ministar policije i direktor BIA po zakonu i po savesti i žalim što im se nisam više posvetio, jer vidim koliko ološa je nepravедno zaboravljeno”, [saopštio je Vulin](#), zaboravivši da je sloboda mišljenja i izražavanja Ustavom Republike Srbije zagantovano pravo.

U septembru prošle godine, javnost je saznala i za maltreiranje kojem je konstantno izložena direktorka Inicijative mladih za ljudska prava, Sofija Todorović. Ona je čak [9 puta zadržavana](#) prilikom prelaska ulaska ili izlaska iz zemlje u periodu od jula do septembra prošle godine. „Sofija Todorović se i dalje u sistemu nalazi pod oznakom zbog koje je neosnova no zadržava granična policija Srbije na svakom ulasku i izlasku iz zemlje... Nastavak prakse neosnovanog zadržavanja Todorović pokazuje da su oznake u sistemu na osnovu kojih se postupa suprotno zagantovanim ljudskim pravima i dalje na snazi uprkos najavama predsednika Republike Vučića i ministra unutrašnjih poslova Dačića”, saopštili su iz Inicijative.

Ovakav oblik targetiranja domaćih i stranih državljana nastavio je da se naširoko primenjuje i u 2025. godini, uprkos najavama da će se sa ovakvom praksom prestati, a pokazatelj je da je sloboda izražavanja u Srbiji pravo za koje se još treba boriti i koje je ozbiljno dovodeno u pitanje.

Sloboda okupljanja

Odmah iza slobode izražavanja po broju zabeleženih slučajeva kršenja osnovnih građanskih prava našla se i sloboda okupljanja. Prethodne 2024. godine zabeleženo je 70 slučajeva kršenja slobode okupljanja što je značajan porast u odnosu na 2023. godinu kada je zabeleženo 39 slučajeva. Intenzivirano kršenje prava građana/ki da se radi izražavanja, ostvarivanja i promovisanja različitih uverenja i ciljeva, sloboda i prava u demokratskom društvu neometano okupljaju zabeleženo je na ekološkim protestima protiv iskopavanja litijuma a potom i prema učesnicima/cama protesta nakon pada nadstrešnice u Novom Sadu. Masovno mobilisanje građana/ki na ove dve teme nije ostalo bez represivnog odgovora vlasti. Od hapšenja, privođenja, pozivanja na informativne razgovore zbog navodnog „pozivanja na nasilno rušenje ustavnog poretka“, preko fizičkih napada na demonstrante/kinje, pokušaja razbijanja blokada raskrsnica prolaskom kolima kroz okupljene do prekomerne upotrebe sile od strane policije — prošla godina je pokazala trend naglog urušavanja ove oslobode. Da su mnogi bili hapšeni i privođeni zbog objava na društvenim mrežama i zbog pukog učešća u protestima, primećeno je i u godišnjem izveštaju Amnesty International-a. Tokom prethodne godine: „zabeležen je porast hapšenja učesnika protesta, a posebno mladih, koji su izrazili nezadovoljstvo određenim Vladinim odlukama i tražili odgovornost za incidente povezane sa Ustavom garantovanim pravima, javnom bezbednošću i zaštitom životne sredine.“, navodi se i u izveštaju KOMS-a.⁹ Negativni trendovi započeti prethodne godine nastavili su se i u 2025. godini.

Početak prošle godine obeležio je slučaj studenta Dimitrija Popovskog. Dimitrije je uhapšen na protestu 24. decembra 2023. godine, nakon čega mu je izrečena mera kućnog pritvora, a od tada se nalazio u studentskom domu. Student je uhapšen na protestu organizovanom povodom navoda o izbornoj manipulaciji glasovima, a na teret su mu stavljali dva teška krivična dela: pokušaj rušenja ustavnog poretka i nasilničko ponašanje. [Kućni pritvor ukinut](#) mu je tek u

⁹ „Osvrt na kršenje prava mladih i ugrožavanja bezbednosti mladih aktivista i aktivistkinja u Srbiji — 2024“, KOMS, 29. 01. 2025, dostupno na: https://koms.rs/2025/01/uvid_u_krsenja_prava_mladih_i_ugrozavanja_bezbednosti_mladih_aktivista_kinja_u_srbiji/

februaru. Sličnom tretmanu bio je izložen i drugi uhapšeni student, Dimitrije Radovanović, protiv koga je [podignut optužni predlog](#) za nasilničko ponašanje. On je kasnije [oslobođen ovih optužbi](#). Dvomesečni pritvor za dvojicu studenata, kao i sumnjičenje za teška krivična dela ukazalo je na pravac kojim će vlast tretirati mlade ljude u narednom periodu. Takva oštra reakcija zapravo je odmazda za javno izgovorenu kritiku i društveni aktivizam mladih, koji i pored svih pokušaja vladajućeg režima nije utihnuo do kraja godine, već se rasplamsao u pokret neslućenih razmera.

Omladinske organizacije Sviće i Stav koje su se istakle u javnosti organizovanjem protesta nakon izbora 2023. tokom cele prošle godine bile su izložene različitim pritiscima. U januaru su iz neformalne grupe „Sviće” saopštili da su njihovi [aktivisti/kinje pozivani na informativne razgovore](#) u policiju, dan nakon performansa kada su ispred više gradskih i opštinskih uprava širom Srbije ostavljali kupus. Predstavnic/e ove grupe su ovakvom akcijom želeli da ukažu na neuređenost biračkog spiska. Nije jasno kako je policija dobila podatke o učesnicima/a ove akcije, a među onima koji su privedeni našao se i aktivista koji uopšte nije učestvovao u akciji. Grupa „Sviće” nastala je u maju 2023, ali su njihove aktivnosti postale vidljive javnosti nakon izbora u decembru, posle kojih su organizovali niz blokada i akcija kako bi ukazali na izborne nepravilnosti. „Mladi aktivisti u Srbiji suočavali su se sa zabrinjavajućim pretnjama po svoju bezbednost, privatnost i osnovne slobode, što ukazuje na ukorenjene probleme u vladavini prava i demokratiji u našoj zemlji.”, primećeno je u analizi koju je uradila Krovna organizacija mladih Srbije.¹⁰

Pored omladinskih organizacija i ženske, feminističke organizacije izložene su različitim pritiscima pa su tako i javna okupljanja u vezi sa pitanjima rodne ravnopravnosti bila na meti napada i sankcionisanja. Osmi mart, koji se tradicionalno obeležava protestnim maršom u Beogradu, i ove godine okupio je veliki broj ljudi koji žele da ukažu na rodne nejednakosti sveprisutne u različitim porama našeg društva. Ipak, kako je globalna retraditionalizacija i repatrijarhalizacija izražena poslednjih godina kroz jačanje desnice i širenje platformi putem kojih se propagiraju anti-rodni diskursi i teorije zavere, i na ovom protestu zabeleženi su [napadi na okupljene](#). Jedan muškarac slomio je LGBTQ+ zastavu dok je drugi psovao i vređao učesnike/ce marša. Najozbiljniji incident

¹⁰ Ibid.

desio se neposredno pre početka protestne šetnje kada su tri muškarca prišla kamionu sa kog su se kasnije obraćale govornice. Jedan muškarac je bacio kanister sa 20 litara benzina, a da je kanistar pukao moglo je doći do ozbiljnog požara. U svim ovim primerima, izražena je upotreba homofobnih uvreda na račun okupljenih. Ekstremizam onih koji se protive postizanju društvene jednakosti žena i muškaraca, kao i unapređenju položaja LGBTQ+ osoba, ne iznenađuje u okolnostima u kojima i najviši državni funkcioneri/ke daju izjave kojima se vređaju žene i svi marginalizovani u našoj zemlji. Pritisak na ženske organizacije vrše i institucije. [Udruženje „Žene za mir” iz Leskovca](#) dobilo je obaveštenje iz Odeljenja za komunalno-stambene poslove iz gradske uprave da moraju da plate simboličnu taksu zbog instalacije koju su postavile (saksije sa cvećem), a koja podseća građane/ke na sve femicide zabeležene tokom godine. Dva dana nakon obeležavanja Nacionalnog dana sećanja na žene žrtve nasilja, Udruženje je dobilo dopis da mora da plati simboličnu taksu od 750 din, iako iz Udruženja tvrde da su uredno prijavile i skup i postavljanje instalacije. Udruženje je dobilo zahtev da dostavi skicu za zauzeće javne površine overenu od strane ovlašćenog projektanta, što nije uobičajeno u ovakvim situacijama. Dodatni neuobičajeni zahtevi, koji nisu propisani Zakonom o javnom okupljanju za instalaciju kakvu su članice Udruženja postavile (saksije), samo su pokušaj ograničavanja pristupa javnom prostoru i pokušaj postavljanja institucionalne prepreke da se o ovakvim temama progovara u javnom diskursu. Predstavnice Udruženja, su na [konferenciji za medije](#) izrazile sumnju da su na ovaj način kažnjene zbog ove, ali i ranijih aktivnosti kojima su ukazivale na brojne probleme na lokalnom nivou. Iako je kazna sama po sebi niska, indikativan je pokazatelj odnosa institucija prema braniteljima, a naročito braniteljicama ljudskih prava.

Urbanističke odluke u gradu Beogradu sve su veći problem sa kojim se građani/ke suočavaju. Odsustvo participativnog odlučivanja i zanemarivanje javnog interesa prilikom donošenja odluka o projektima koji menjaju izgled grada primorali su građane/ke da sve više protestuju protiv ubrzane gradnje i menjanja izgleda prestonice. Na takvim skupovima građani/ke su izloženi napadima policije ali i privatnih obezbeđenja. [Privatno obezbeđenje sukobilo se sa stanimarima/kama](#) Novog Beograda koji su više dana protestovali protiv izgradnje višespratnice na zelenoj površini u Bloku 63. Građani/ke su krenuli da uklanjaju ogradu koju je postavio investitor

i tom prilikom je privatno obezbeđenje guralo nezadovoljne građane/ke koji protestuju protiv sve ustaljenije prakse širenja investitorskog urbanizma na uštrb zelenih površina, parkova, i javnog interesa. Grupa građana/ki koja je nedeljama kampovala i dežurala na prilazima Starom savskom mostu u Beogradu, pokušavajući tako da spreči njegovu demontažu i rušenje, više puta suočila se sa policijskom intervencijom. U toku noći 20. novembra pojavila se [policija sa štitovima i pod punom opremom](#). Oni su postavili betonske barikade i zatvorili obe strane mosta. Aktivističke grupe pozvale su građane/ke da se pridruže okupljenima u što većem broju i spreče početak demontiranja. Protestu su se priključili i pojedini opozicioni političari, a njih dvojicu, članove pokreta Kreni-promeni, [policija je oborila na zemlju i vukla](#), a pri hapšenju su ih nasilno nosili. U toku dana [privedeno je i četvoro studenata](#) koji su učestvovali u blokadi i oni su nakon par sati pušteni iz policije. Nije jasan razlog njihovog privođenja.

Za razliku od mirnih protestanata/kinja, policija i organi vlasti nisu vršili pritisak na one čije je skupove trebalo zabraniti. [Grupa neonacista](#), pripadnika organizacije Srpski soko (SS), okupila se u Novom Sadu na godišnjicu obeležavanja genocida u Srebrenici, na skupu koji su nazvali „Skup povodom oslobođenja Srebrenice”. Iako je u skladu sa Zakonom o javnom okupljanju zabranjeno da se održavaju skupovi koji su „usmereni na pozivanje i podsticanje na oružani sukob ili upotrebu nasilja, na kršenje ljudskih i manjinskih sloboda i prava drugih, odnosno na izazivanje ili podsticanje rasne, nacionalne, verske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti”, policija je ipak dozvolila održavanje ovog skupa na kojem su učesnici uzvikivali ime ratnog zločinca Ratka Mladića i salutirali nacističkim pozdravom. Pripadnici organizacije Srpski soko ušli su u verbalni a potom i [fizički obračun](#) sa građanima/kama koji su se protivili održavanju njihovog skupa. Policija je sve vreme štitila ekstremne desničare čime se nastavlja podrška organa vlasti veličanju ratnih zločina. Dozvoljavanjem skupa kojim se širi nacionalna i verska mržnja i netrpeljivost prekršeni su Ustav i zakoni Srbije, a policija nije uspeła ni da obezbedi miran karakter skupa i da zaštiti spontano okupljene antifašiste/kinje.

Policija je legitimisala i građane/ke koji su se okupili u znak protivljenja rušenju Hotela Jugoslavija. Građani/ke su se u obraćali nadležnima sa primedbama na rušenje ovog istorijski značajnog

objekta, ali pošto su sve primedbe rutinski odbijane odlučili su se na protestne akcije. Građani/ke ukazivali su na sumnje u nelegalan način rušenja objekta koji može da oslobodi veliku količinu štetnog [azbesta](#). Iz Inicijative „Ođbranimo Jugu” naveli su da je na jednom skupu došlo do koškanja sa vozačem kamiona nakon čega je [policija reagovala i legitimisala okupljene](#).

Ekološki protesti

Sa inteziviranim kršenjem slobode okupljanja od strane organa javne vlasti započelo se na leto prethodne godine, kada je ponovo aktuelizovana debata oko iskopavanja litijuma u dolini Jadrā. Policija je počela da hapsi i privodi na informativne razgovore građane/ke i aktiviste/kinje koji su učestvovali na ekološkim protestima ili su samo pozivali ljude na proteste preko društvenih mreža. Zloupotreba zakona doživela je neslućene razmere, a policija se najčešće pozivala na čl. 309. Krivičnog zakonika — pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja. Potencijalna kazna za ovo teško krivično delo je do osam godina zatvora. Nije poznato da je neko od uhapšenih na kraju i osuđen za ovo krivično delo, ali se sa pozivanjem na ovaj član Zakona nastavilo i nakon početka protesta nakon tragedije u Novom Sadu. Da su ekološki aktivisti/kinje bili izloženi proizvoljnim hapšenjima i preteranoj upotrebi sile od strane policije primetio je i [Amnesty International](#) u svom izveštaju o stanju ljudskih prava u čitavom svetu.

Debata o projektu „Jadar” vraćena je u javnost nakon izbora održanih 2. juna 2024. godine izjavom predsednika Vučića da bi [rudnik „mogao biti otvoren do 2028”](#). Ovakva najava izazvala je bes građana širom Srbije koji se protive ovom projektu koji bi mogao da ostavi nesagleđive [štetne posledice na životnu okolinu](#).

Istovremeno sa oživljavanjem projekta kompanije Rio Tinto, započelo se i sa organizovanom kampanjom targetiranja ekoloških aktivista koji se bore za očuvanje životne sredine. Članovi/ce udruženja „Ne damo Jadar” prvi su se našli na udaru. Aktivisti udruženja Zlatko Kokanović i Nebojša Petković počeli su da [dobijaju pretnje](#) ubrzo nakon što ih je predsednik javno prozvao i optužio da aktivisti uzimaju pare od Rio Tinta. Predsednik je označio ekološke aktiviste kao

„plaćenike koji rade protiv interesa Srbije”. Prema ustaljenoj praksi, u prorežimskim tabloidima mesecima su širene laži i neistine o aktivistima.

Ubrzo nakon najave o vraćanju projekta Jadar, građani širom zemlje krenuli su u proteste i blokade železnica. Ekološki aktivisti/kinje su na [Svelitijumskom saboru](#), održanom 28. juna u Loznici, najavili da će radikalizovati proteste protiv „Rio Tinta”. Sedam aktivista udruženja „Ne damo Jadar” [privedeno je prilikom blokade](#) pruge Loznica-Zvornik 7. jula 2024. godine. Aktivisti su sumnjičeni za delo ometanje službenog lica u radu, i napad na službeno lice, iako se na [snimcima](#) može videti kako veći broj policajaca opkoljava i hapsi aktiviste. Uhapšeni aktivisti su pušteni nakon saslušanja, a protiv njih su [podignute krivične prijave](#). Inače, na pomenutom skupu u Loznici, govorio je i aktivista iz Bosne i Hercegovine, Adi Selman iz grupe „Karton revolucija”, koja se u svom radu bavi i ekološkim pitanjima. Drugom aktivisti ove grupe, Nedimu Musiću, [zabranjen je ulazak u Srbiju](#) 12. jula uz obrazloženje da postoji „negativna procena bezbednosnog rizika”. Indikativno je da zabrana dolazi nedugo nakon učešća njegovog kolege na ekološkom protestu u Srbiji.

Posle Svelitijumskog sabora u Loznici, protesti su počeli da se održavaju u gradovima i mestima širom zemlje. Veliki skup najavljen je za 10. avgust u Beogradu, a danima pre tog skupa vlast je počela da pokazuje svoje nestrpljenje i nameru da obeshrabri građane od učešća u ekološkim protestima. Tako se započelo sa privođenjima na razgovore u policijske stanice, Bezbednosno-informativnu agenciju, slanjem poreskih inspekcija, ali i javnim targetiranjem aktivista od strane visokih funkcionera vlasti. Pre nego što je sam protest „Rudarenja neće biti” uopšte održan, policija je uhapsila četiri osobe iz Subotice, zbog navodnog planiranja napada na policiju, izazivanja nasilja i nereda na protestu u Beogradu.

Dva dana pre velikog protesta u Beogradu, na informativne razgovore privedena su dvojica mladih aktivista nakon što su držali govore na ekološkim protestima u gradovima u Srbiji. Ova privođenja bila su samo priprema za ono što će se kasnije dogoditi. Aktivista grupe „SviĆe”, [Ivan Bjelić, zadržan je u policiji](#) u Gornjem Milanovcu gde je najpre došao kako bi dao izjavu zbog toga

što ga je na protestu verbalno napao muškarac. Nakon davanja izjave, Bjelića su zadržali u policijskoj stanici zbog toga što je, kako su mu saopštili, za njim raspisana potraga zbog objave na instagramu u kojoj je „obavestio ljude da je Ustavni sud proglasio neustavnom vladinu uredbu o stopiranju projekta Jadar”. Aktivista je nakon sat i po vremena pušten iz policije. U Novom Sadu, inspektori su na informativni razgovor [priveli aktivistu grupe „Stav”, Branislava Đorđevića](#), dan nakon što je govorio na protestu protiv otvaranja rudnika. Nad mladim aktivistima pritisak su vršili i drugi organi javne vlasti. Tako je na adresu firme Nikole Ristića, aktiviste grupe „Sviće”, poslata inspekcija. Naročito zabrinjava što se u targetiranje uključuju i najviši državni funkcioneri te je tako premijer Srbije Miloš [Vučević u objavi na X platformi vređao aktivistkinju grupe Stav Milu Pajić](#) i optužio je da radi na „rušenju države” i da “najgore iznosi na račun srpskog naroda i naše otadžbine”. Ovakav nasilnički rečnik najdirektnije ugrožava bezbednost studentkinje, koja je zbog svog aktivizma na različitim poljima (tranziciona pravda, suočavanje sa prošlošću, studentski aktivizam) više puta bila izložena i fizičkim napadima.

Vrhunac pritisaka dogodio se tek nakon velikog protesta u Beogradu na kom se okupilo više desetina hiljada građana. Na dan protesta, aktivisti udruženja „Ne damo Jadar”, Zlatko Kokanović i Nebojša Petković, pozvani su na [informativni razgovor](#) u Bezbednosno informativnu agenciju gde su upozoreni da će snositi posledice u slučaju blokada. Građani/ke su nakon skupa krenuli u protestnu šetnju ulicama Beograda, a na kraju su i blokirali železničke stanice Prokop i Novi Beograd. Veći broj [pripadnika specijalne policije](#) je rano ujutru rasterao građane/ke koji su blokirali pruge, a ova akcija je prošla mirno i bez incidenata. Dan nakon protesta [uhapšena su trojica mladih aktivista](#) ali ne zbog blokada, već zbog navodnog napada na zaposlenu prorežimskog medija *Informer*. Naime, prilikom blokade okupljeni su izviždali zaposlenu *Informeru* koja je snimala uključenje sa protesta i očigledno provocirala učesnike. Mladi aktivisti su postavili transparente i sendvič ispred nje koje je ona pokušala da ukloni. Iako je na [snimku](#) moguće videti šta se zaista dogodilo, tužilaštvo je aktiviste ekspresno osudilo za delo „vređanje i napad na novinarku”, iako se jasno vidi da je ona ta koja je fizički nasrnula na aktiviste. Aktivisti su osuđeni na kazne zatvora: Ivan Bjelić na 40 dana, a Nikola Ristić i Jevđenije Julijan Dimitrijević na 30 dana. Zbog ekspresne osude aktivista, građani su se okupljali ispred policijske uprave, ali i

Vlade Srbije. Aktivisti su istoga dana sprovedeni u zatvor, ali su nakon jakog pritiska javnosti pušteni 13. avgusta, kada je [presuda ukinuta](#) na osnovu usvojene žalbe advokata osuđenih, ali predmet nije okončan već će ići u redovan postupak.

Za razliku od aktivista, osoba koja se [automobilom zaletela](#) u okupljene građane/ke na protestu, i tom prilikom [teže povredila](#) jednog muškarac i još dve osobe, nije bila identifikovana ni nakon više dana od incidenta, iako su očevici dali iskaze o broju tablica automobila. Danima nakon protesta u Beogradu, na informativne razgovore pozivani su ekološki aktivisti širom Srbije. U Beogradu je [priveden aktivista](#) „Lokalnog fronta” Mihailo Kolović kada je po njega došlo 6 policajaca u civilu. Razlog za privođenje mu je saopšten tek u stanici. Rečeno mu je da ga privode zbog incidenta u Novom Sadu koji se dogodio 10. avgusta, iako Mihailo toga dana nije ni bio u Novom Sadu. Istog dana je pušten. [Branko Ivković](#) saslušan je u policiji u Valjevu gde je okrivljen za krivično delo izazivanje panike i nereda. Zbog učešća u protestu ekoloških organizacija saslušan je i [Dragan Simović](#) iz Srednje Dobrinje. Govorniku sa protestu u Užicu [određen je pritvor](#) u trajanju od 30 dana zbog navodnog pozivanja na nasilno rušenje ustavnog poretka. Iz [pritora je pušten](#) nakon dva dana, ali slučaj protiv njega nije okončan. Trojica aktivista pokreta Kreni-promeni [privedeni](#) su zbog toga što su na dočeku sportista, osvajača olimpijskih medalja, ispred Skupštine grada razvili transparent na kojem je pisalo „nećete kopati”. Kao razlog privođenja aktivista, policija je navela da je to urađeno jer su držali transparent koji nije u skladu sa događajem.

I dve nedelje nakon protesta u Beogradu, nastavila su se privođenja aktivista/kinja. Većini njih se na teret stavlja delo „ugrožavanje ustavnog uređenja ili bezbednosti Srbije, pozivanje ili podsticanje da se silom promeni njeno ustavno uređenje, svrgnu najviši državni organi ili predstavnici tih organa”. Za ovo delo je, prema Krivičnom zakonu, predviđena kazna od 6 meseci do 5 godina. Aktivisti/kinje su privođeni zbog postova na društvenim mrežama na kojima iskazuju svoje protivljenje projektu kompanije „Rio Tinto”. Time su vlasti stavili do znanja da je sloba izražavanja u Srbiji postala krivično delo, a ne pravo svakog građanina/ke. U subotu 17. avgusta, policija je izvršila pretres stana i [privela je aktivistkinju Zoranu Crnojević](#). Privedena je zbog toga

što je administratorica grupe „Aktivizam“ iako nije ni učestvovala u organizaciji ekoloških protesta. Iz organizacije [„Čuvari/ke vatre“](#), saopštili su da je ukupno troje administratora njihove grupe „Aktivizam“ privedeno, da su im oduzeti telefoni i pretreseni stanovi. Terete se za „pripremanje dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Srbije“ i „pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja“. Bez ikakvog daljeg objašnjenja na osnovu čega je došlo do tako krupnih optužbi. U subotu, 17. avgusta, je Uprava kriminalističke policije izvršila pretres i privela četvoro [aktivista/kinja „Eko straže“](#). Kao osnova za privođenje i u ovom slučaju je navedeno „nasilno rušenje ustavnog poretka“. Zbog ekološkog aktivizma, privedeno je i nekoliko aktivista/kinja opozicionih partija i pokreta. Aktivista i odbornik [„Ekološkog ustanka“](#) iz Vranja, Dragan Antić, priveden je i izvršen je pretres njegovog stana. Advokat aktiviste saopštio je da mu se na teret stavlja „pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja“. Privođenje i pretres desili su se još jednom aktivisti „Ekološkog ustanka“ - Zoranu Tešiću iz Vrbasa. [Aktivistkinja Demokratske stranke](#) Milica Randelović privedena je i zadržana na aerodromu pre polaska na odmor. Kasnije je izvršen pretres i njenog stana, a policija je osumnjičila takođe za krivično delo „pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja“. Službenici UKP-a saopštili su joj da treba da razgovaraju o njenim aktivnostima na društvenim mrežama. Prema podacima Građanskih inicijativa u vezi sa ekološkim protestima uhapšeno je ili privedeno na informativni razgovor 54 osobe. Građani/ke su kažnjavani zbog kritičkih stavova koje su iznosili putem društvenih mreža i zbog učešća na ekološkim protestima širom zemlje. Krivični zakon se zloupotrebljava kako bi se ograničila sloboda misli, ali i okupljanja, jer privođenja imaju za cilj da zastraše građane/ke od daljeg učešća u protestima.

Okruženje u kojem deluju ekološki aktivisti/kinje sve je nebezbednije, a njihove aktivnosti su direktno pogođene pritiscima. Hapšenja su pokušaj zastrašivanja i daljeg gušenja građanskog aktivizma, a represivni trendovi primenjivani protiv protestanata na ekološkim protestima nastavljeni su i široko upotrebljavani i u nastavku različitih protesta do kraja godine.

Protesti i početak studentskih blokada nakon pada nadstrešnice

U Novom Sadu je 1. novembra 2024. godine pala nadstrešnica rekonstruisane Železničke stanice. Na licu mesta poginulo je 14 osoba, a još dve osobe podlegle su povredama u mesecima kasnije. Ovaj događaj doveo je do talasa građanskih protesta protiv korupcije širom zemlje sa zahtevom da nadležne institucije pronađu i kazne odgovorne. Na jednom od tih protesta napadnuti su studenti Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu koji su mirno odavali poštu stradalima. Ispostavilo se da su među napadačima bili članovi Srpske napredne stranke i funkcioneri u lokalnim telima i državnim preduzećima. Ovaj napad na studente/kinje inicirao je početak studentskih blokada na fakultetima širom zemlje, a podršku im je pružio širok front građana: prosvetari, radnici, poljoprivrednici, advokati, umetnici i drugi. Mladi ljudi su svojom energijom ulili novu nadu građanima/kama u moć građanskog udruživanja i delovanja. Zahtevi koje su studenti izneli (prvobitno 4 zahteva a vremenom su dodata i dva), jasno se zalažu za institucije koje deluju nezavisno i odgovorno i od kojih se traži da samo urade svoj posao i kazne one koji su odgovorni za smrt 16 osoba, kao i one koji napadaju studente/kinje i građane/ke koji protestuju. Studentske blokade započele su krajem novembra i početkom decembra na većini fakulteta u zemlji, a u istom periodu došlo je i do brojnih napada i institucionalnih pritisaka na studente/kinje i sve one koji ih podržavaju.

Inicijalni protesti organizovani su od strane građana/ki i neformalnih grupa. Uoči prvog protesta vezanog za pad nadstrešnice, u Beogradu je [priveden aktivista grupe SviĆe Nikola Ristić](#). Policajci u civilu u početku nisu želeli da otkriju gde će odvesti Nikolu Ristića i branili su još jednoj aktivistkinji grupe SviĆe da snima šta se dešava, ali su pod pritiskom saopštili da će aktivista biti prebačen u policijsku stanicu u beogradskoj opštini Savski venac. Aktivista je pušten u toku dana i izjavio je da su mu policajci saopštili da su dobili nalog od Tužilaštva za visokotehnološki kriminal zbog postojanja indicija da je počinio krivično delo pozivanje na [nasilnu promenu ustavnog uređenja](#) iz člana 309 st. 1 Krivičnog zakonika i čl. 320 st. 1. istog akta. Postupanje policije u civilu je na protestima nakon pada nadstrešnice kršilo brojne zakonske odredbe i pravilnike postupanja policije u datim situacijama. Policajci se nisu predstavljali građanima koje su privodili i nisu

pokazivali svoje legitimacije, što ozbiljno narušava zakonitost i transparentnost ovakvih procedura postupanja policije u civilu.

Veći [neredi i sukobi sa policijom](#) zabeleženi su na protestu u Novom Sadu održanom 5. novembra. Okupljanje u Novom Sadu započelo je u blizini Železničke stanice, a nakon toga, građani su se uputili ka Gradskoj kući gde su bile postavljene policijske snage u opremi za razbijanje demonstracija. U jednom trenutku veća grupa maskiranih muškaraca počela je da palicama razbija izlog gradske kuće i da baca petarde u unutrašnjost zgrade. Predstavnici opozicije naveli su da je reč o huliganama i pripadnicima navijačkih ekipa koji su „ubačeni” od strane vlasti sa [namerom da izazovu neredu](#). Navodi o „ubačenim elementima” pojavljivali su se i ranije nakon velikih anti-vladinih protesta. Grupe neidentifikovanih mladića su na protestu 5. novembra [demolirale i druge lokacije](#) u Novom Sadu. Ipak, policija u civilu, često bez pokazivanja legitimacije, nije hapsila pripadnike nasilne grupe, već mirno okupljene građane.

Nakon završetka protesta u Novom Sadu, [priveden je aktivista Ivan Bjelić](#). Policajac u civilu je pokazao legitimaciju i rekao da postoji snimak da je Bjelić baca „kamenje i boju na skupštinu” i da je to razlog privođenja. Određeno mu je zadržavanje od 48 sati. Bjelić je pušten iz pritvora 23 dana kasnije. Na istom protestu priveden je i član pokreta „Bravo” [Miran Pogačar](#) u trenutku dok je pokušavao da priđe prostorijama SNS-a, ispred kojih se predsednik Vučić obraćao članovima svoje partije. Nakon obavljenog razgovora pušten je iz pritvora. [Miši Bačulovom](#), opozicionom aktivisti, određeno je policijsko zadržavanje od 48 sati zbog navodnog ispuštanja fekalija iz cisterne ispred Gradske kuće u Novom Sadu, čime je, navodi se, ugroženo zdravlje građana. U pritvoru je ostao do 22. novembra, a ispostavilo se da je ispred Gradske kuće ispuštena voda iz Zrenjanina, grada koji više decenija ima nerešen problem pristupa pijaćoj vodi. [Priveden je i Goran Ješić](#), opozicioni političar, jer je odgurnuo lice koje je vuklo mladića. Naime, maskirani muškarci vukli su jednog mladića u nepoznatom pravcu. Ispostavilo se da je reč o policajcima u civilu koji se prethodno nisu predstavili i nisu želeli da pokažu svoju legitimaciju. Protiv Ješića se vodi postupak zbog napada na službeno lice u vršenju službene dužnosti, a iz pritvora je pušten da se brani sa slobode tek 22. novembra. Istoga dana pušten je i mladić koga je Ješić pokušao da

odbrani od nepoznatih muškaraca. Jutro nakon protesta nastavljena su privođenja aktivista koji su mirno protestovali. Na samom protestu zabeleženi su i brojni napadi na novinarske ekipe od strane provokatora koji su ometali okupljene građane. [Ekipu N1 napali su](#) maskirani muškarci koji su polomili kameru snimatelju, i verbalno napali novinarku Žaklinu Tatalović. U toku prenosa došlo je i do [verbalnog napada i guranja još jedne novinarku](#) N1. Reporterke portala *021.rs* [pogođene su](#) crvenom farbom i plastičnom ambalažom. Snimatelj *Euronews-a* [napadnut](#) je ispred prostorija Srpske napredne stranke.

Privođenja su se nastavila i na kasnijim protestima. Prema podacima Građanskih inicijativa od početka protesta nakon pada nadstrešnice pa do kraja 2024. godine, privedeno je, uhapšeno ili pozvano na informativni razgovor 50 osoba. Većina uhapšenih se teretila za dela narušavanje javnog reda i mira, ometanje službenog lica u vršenju dužnosti, nasilničko ponašanje na javnom skupu i uništenje ili otuđenje tuđe stvari.

Pred početak novog protesta u Novom Sadu 8. novembra 2024. godine, [privedene su aktivistkinje Mila Pajić i Doroteja Antić](#). Njihovo privođenje zabrinjavajuć je primer načina na koji se policija u civilu ophodi prema građanima/kama na protestima. Njima su prišla šestorica muškaraca, koji se nisu predstavili, a za koje se kasnije ispostavilo da su pripadnici službi bezbednosti. Aktivistkinje nisu prihvatile da pođu sa njima jer nisu jasno videle obeležja policije i brojeve na njihovim značkama nakon čega je usledila agresivna reakcija ovih muškaraca. Oni su podigli aktivistkinje i ugurali ih u crni automobil bez tablica i drugih oznaka. Ovakvo postupanje aktivisti su opisali kao kidnapovanje jer dve studentkinje nisu znale ko ih odvodi i gde. Istog dana, ponovo je [priveden i Miran Pogačar](#) od strane pripadnika Bezbednosno informativne agencije, takođe neposredno pred početak blokade. Iz pritvora su do održavanja ovog protesta pušteni i Nikola Končarević, uhapšen dan ranije, koji je [kažnjen prekršajno sa 25 hiljada](#) dinara zbog remećenja javnog reda i mira i član platforme Solidarnost Bojan Terzić koji navodi da je [u samici proveo 20 sati](#) pod optužbom za uništavanje i oštećivanje tuđe imovine nakon čega je ipak utvrđeno da ne postoje uslovi za njegovo dalje zadržavanje kao ni dokazi za pomenuto delo.

Zbog nesreće u Novom Sadu i represije nad aktivistima i aktivistkinjama, opozicioni poslanici i odbornici više dana [blokiral su i Više javno tužilaštvo](#) u Novom Sadu. Svakoga dana na [blokadama](#) dolazilo je do guranja sa policijom u punoj opremi koja je obezbeđivala tužilaštvo. Tom prilikom poslanici su gurani, a nekima je i pozlilo. Jedan poslanik je uhapšen, a protiv njega je podignuta krivična prijava za napad na službeno lice. Jedan stariji Novosađanin, [uhapšen je](#) na protestu ispred Tužilaštva 21. novembra jer je biber sprejom isprskao policajca. Uhapšeni penzioner (74) je kasnije [pretučen u policijskoj stanici](#), zbog čega mu je par dana kasnije bila neophodna operacija i tom prilikom mu je odstranjen deo tela.

Nakon početnih protesta, građani i građanke širom Srbije stupaju u svakodnevne akcije „Zastani, Srbijo”. Reč je o komemorativnim blokadama saobraćaja u trajanju od 15 minuta u znak sećanja na poginule u padu nadstrešnice. Nakon 21. marta, tišina traje 16 minuta zbog toga što je mladić povređen u padu nadstrešnice preminuo. Paralelno sa početkom održavanja petnaestominutnih blokada saobraćaja počinju i da se dešavaju fizički i verbalni napadi na one koji protestuju. Institucionalni pritisci sa vrha vlasti ne prestaju, a u svemu im podršku pruža moćna mašinerija tabloidnih medija.

Miran karakter petnaestominutnih blokada narušavali su besni, navodno slučajni prolaznici, učesnici saobraćaja, a za mnoge od njih kasnije se ispostavilo da su članovi ili bliski saradnici SNS-a. Broj zabeleženih incidenata pokazao je odsustvo namere MUP-a da zaštiti građane koji mirno protestuju.

Tokom jedne od blokada ispred RTS-a došlo je do koškanja sa grupom muškaraca. U medijima su se pojavile informacije da su među muškarcima koji su napali građane kod RTS-a bili [opštinski službenici](#) iz redova vladajuće stranke. Istoga dana, 22. novembra, jedna osoba pesnicom je [udarila učesnika protesta](#) u Loznici. Članovi i članice gradskog veća grada Kikinde verbalno su napali okupljene. U Novom Sadu, [taksista se zaletio](#) među okupljene građane, a iz taksi udruženja kom vozač pripada, saopšteno je da će taksista biti sankcionisan. Napadi na one koji protestuju nastavili su se i na skupovima narednih dana. Na još jednom protestu 29. novembra ispred zgrade

RTS-a, jedan [vozač pokušao je da prođe kroz okupljene](#). Sličan incident dogodio se u Valjevu, kada je nepoznati vozač takođe pokušao da prođe kroz okupljene na raskrsnici u čemu je sprečen. Ovakav vid nasilja viđen je i u Požarevcu kada je jedan [vozač nosio starijeg učesnika skupa na haubi](#) automobila. Nakon ovog incidenta, predsednik [Aleksandar Vučić je izjavio](#): „Kaže neko mu je skočio na haubu zato što je čovek hteo da prođe. Pa, kaže, da uhapsimo možda čoveka koji vozi automobil. Kako, bre, da uhapsite čoveka koji nije prekršio zakon? On čovek išao svojim putem. Jel ste vi svi pri svesti, bre? Umijte se ledenom vodom, uzmite negde, ima hladne vode koliko hoćete. Ti si stao nekome na put rekao mu ja sam bog i batina u ovoj zemlji, ne dam ti da prođeš. I čovek prođe. I ti mu skačeš po automobilu i ti kažeš uhapsite tog što je vozio automobil. Jel ste vi normalni, bre? U kojoj zemlji to ima? Jeste li čisti svi zajedno?” Ovakvom izjavom, predsednik je praktično opravdao ponašanje vozača koji udaraju učesnike skupova, a takvih slučajeva je bilo mnoštvo od početka blokada.

Pretpostavke o umešanosti vladajuće stranke u organizovanje napada na učesnike blokada dodatno je podupreo snimak koji je dospelo u javnost. Na snimku se čuje novosadski odbornik vladajuće stranke [Damir Zobenica](#) koji daje instrukcije članovima SNS-a na koji način treba da provociraju građane koji odaju poštu stradalim žrtvama nesreće u Novom Sadu.

Članovi SNS-a viđeni su među provokatorima i na narednim blokadama saobraćaja u Novom Sadu. Jedan od [provokatora](#) na učesnike skupa „Zastani, Srbijo” u Somboru (29. novembar), primećen je i među provokatorima u Beogradu na vodi, dva dana ranije, kada su napadnuti građani koji se protive rušenju Starog savskog mosta (on je takođe član SNS). U Loznici je 29. novembra 2024. godine, na jednu od učesnica skupa [muškarac nasrnuo](#) pendrekom. Gradski odbornici SNS-a [verbalno su napadali](#) građane u Zrenjaninu. [Opštinski funkcioneri SNS-a](#) ometali su i građane Kule. Dvoje članova orkestra Beogradske filharmonije [povređeno je](#) kada je muškarac kolima prošao kroz raskrsnicu koju su građani blokirali. On je povredio još dve osobe, a kasnije je [uhapšen](#). Tokom blokade Futoške ulice 13. decembra 2024. godine, četiri osobe su automobilom krenule kroz okupljene, parkirale auto, izašle iz njega i počele da tuku građane. Tom prilikom su

povrede konstatovane kod dva protestanta. Četvorica muškaraca su uhapšena, a za jednog od njih se ispostavilo da je policajac.

U mnoštvu napada na učesnike akcija „Zastani, Srbijo” jedan se naročito izdvojio. Reč je o [napadu koji se desio ispred Fakulteta dramskih umetnosti \(FDU\) u Beogradu](#). Naime, ispred FDU je 22. novembra 2024. godine grupa navodno slučajnih učesnika u saobraćaju izašla iz svojih automobila i napala okupljene građane, među kojima su bili i studenti. Ubrzo je javnost otkrila da su „slučajni prolaznici” zapravo članovi i funkcioneri Srpske napredne stranke: Milija Koldžić, član Veća gradske opštine Novi Beograd, Ivan Stanišić, Aleksandar Jokić, Dušan Kostić, Milena Aleksić. Nakon ovog napada studenti FDU objavljuju da stupaju u blokadu fakulteta i izlaze sa [konkretnim zahtevima](#). Od MUP-a su tražili da podnese krivične prijave nadležnom tužilaštvu protiv osoba koje su napale studente tokom ulične akcije 22. novembra 2024. godine, kao i da policija potvrdi identitete napadača. Takođe su tražili i razrešenje Milije Koldžića, člana Veća gradske opštine Novi Beograd, te pokretanje disciplinskog postupka nad Aleksandrom Jokićem, koordinatorom distributivnog područja Elektrodistribucije Beograd. Do razrešenja nije došlo, već je Milija Koldžić [podneo ostavku](#) na funkciju člana Veća gradske opštine Novi Beograd, a Aleksandar Jokić na mesto Koordinatora za distributivno područje ED Beograd i to mesec dana nakon incidenta. Studentima FDU-a su se u blokadi iz dana u dan pridruživale kolege drugih fakulteta, pa su tako do 13. decembra 2024. godine skoro [svi fakulteti u Beogradu i Novom Sadu](#) ušli u blokadu, a do 16. decembra 2024. godine bili su [blokirani i svi fakulteti u Nišu](#). Studenti/kinje su izneli i svoje [zahteve](#): objavljivanje kompletne dokumentacije o rekonstrukciji Železničke stanice u Novom Sadu, odbacivanje krivičnih prijava protiv uhapšenih i pritvorenih studenata na protestima, potvrde nadležnih organa o identitetu svih lica osumnjičenih za fizički napad na studente i profesore, pokretanje krivičnog postupka protiv njih i njihovo razrešenje sa javne funkcije ako se utvrdi da je obavljaju i povećanje budžeta za visoko obrazovanje za 20 odsto.

Sa početkom studentskih blokada i vlast je preuzela korake u cilju gušenja novog protesnog talasa. Retorika najviših funkcionera vlasti menjala se u prethodnom periodu, ali je targetiranje bila njena konstantna odlika. U početku je oštra nasilna retorika i protivljenje protestima potpomognuta kampanjom u prorežimskim medijima neminovno dovela do povećanja nasilja na

ulicama kojima su bili izloženi studenti i građani koji ih podržavaju. Predstavници vlasti paralelno su otpočeli i već viđenu kampanju protiv organizacija civilnog društva, uz klasične optužbe da su protesti finansirani od strane stranih sila koje „žele da sruše Srbiju i predsednika Vučića”.

Na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu 10. decembra, [napadnuti su studenti](#) učesnici blokade i novinarska ekipa N1. Na njih su nasrnuli mladići bliski Srpskoj naprednoj stranci. Na blokadi kod Vukovog spomenika u Beogradu, istoga dana, [nasilni muškarac](#) napao je studente. On je izašao iz vozila, unosio se u lice jednom studentu, a potom i udario drugog studenta. Kasnije je objavljeno da je muškarac [uhapšen](#). Dan kasnije, okupljene studente tehničkih fakulteta u Novom Sadu kao i novinarku N1, [vređao je](#) direktor Sarajevo gasa, inače blizak saradnik Milorada Dodika. Studente nisu napadali samo oni koji su bili nezadovoljni blokadom saobraćaja. Oni su se, u pojedinim situacijama, suočili i sa policijskom reakcijom. Nakon obraćanja predsednika države 12. decembra, policijska brigada je [gurala okupljene](#) studente ispred sedišta predsedništva. Naime, studenti su pravljenjem buke želeli da se njihov glas bar na taj način čuje na svim televizijama sa nacionalnom frekvencijom koje su zatvorene za drugačije mišljenje.

Zabeleženo je mnogo prolazaka vozilima kroz okupljene studente i građane. Ispred Poljoprivrednog fakulteta je 15. decembra vozač prošao kroz okupljene i tom prilikom [udario nekoliko građana](#). Na blokadama 16. decembra, [naletelo je vozilo](#) ispred Fakulteta bezbednosti u Beogradu, a dva dana pre toga i ispred Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja kada je [povređen jedan mladić](#). [Prolazak kolima](#) kroz učesnike blokade zabeležen je i na blokadi ispred Farmaceutskog fakulteta 19. decembra i tom prilikom udarena je jedna žena. Nakon velikog protesta na Slaviji u Beogradu, [taksista je udario mladića](#) i pobjegao, ali mu je kasnije [određeno zadržavanje](#) od 48 sati. Inače, protest studenata i građana održan na Slaviji 22. decembra okupio je, prema proceni Arhiva javnih skupova, između [100.000 i 102.000 ljudi](#). Na blokadi ispred Ekonomskog fakulteta 27. decembra, žena je [na haubi nosila studenta](#) koji je kasnije prevezen u Urgentni centar. Žena koja je vozila auto pobjegla je sa lica mesta. Na blokadi kod Kalemegdana, [čovjek se kolima zaletelo](#) u grupu okupljenih studenata Fakulteta likovnih umetnosti i Fakulteta primenjenih umetnosti. [Sličan incident](#) desio se istoga dana i na blokadi kod Veterinarskog,

Medicinskog i Stomatološkog fakulteta u Beogradu. Tokom studentskog protesta za Novu godinu beli kombi je [prošao kroz okupljene](#) ispred Rektorata, nije se zaustavio, ali povređenih nije bilo.

Pored studenata, blokadama su se pridružili i srednjoškolci. Ni oni nisu bili pošteđeni napada i targetiranja. Tokom blokade 29. novembra 2024. u Sremskim Karlovcima u kojoj su učestvovali srednjoškolci, [grupa muškaraca vređala je okupljene đake](#). U danima koji su usledili, vođena je tabloidna i funkcionerska kampanja protiv đaka Karlovačke gimnazije koji su učestvovali u blokadi. Nekoliko maskiranih muškaraca [bacilo je petarde](#) (vrste topovski udar) dok je trajao miran protest učenika ove srednje škole 18. decembra. Tokom akcije „Zastani, Srbijo“ održane 23. decembra u Šapcu, [taksista je uleteo među đake](#) i tom prilikom udario učenika i nastavnicu.

Pored direktnih fizičkih napada na učesnike/ce blokada, preduzimani su i različiti institucionalni mehanizmi represije sa ciljem zastrašivanja i sprečavanja studenata i građana od učešća u protestima i blokadama.

Studenti i studentkinje u blokadi su više puta bili pozivani na [informativne razgovore u prostorije BIA](#). [Pretilo im se privođenjem](#) ukoliko nastave da idu na proteste. Takođe su pozivani sa nepoznatih brojeva telefona, a lica koja su ih nazivala su se predstavljala kao agenti BIA-e. U pozivima je studentima prećeno da prekinu sa blokadama inače će snositi posledice. Student četvrte godine Fakulteta organizacionih nauka Filip Ubović dobio je ovakav poziv sa skrivenog broja gde mu se, kako je kazao, neko predstavio kao inspektor, nakon čega mu je rečeno „Filipe nemoj da se igraš, [skloni se do petka ili ćemo te prebiti](#)“. Pripadnici BIA zapretili su i pojedinim roditeljima. Majku studenta Pravnog fakulteta u Novom Sadu, dvojica agenata BIA posetili su na njenom poslu, pokušavajući da vode „prijateljski i nezvaničan“ razgovor. Takođe, 24. decembra BIA je [kontaktirala oca Lazara Stojakovića](#), studenta Fakulteta organizacionih nauka, sa preporukom da se njegov sin „primiri“ po pitanju studentskih blokada i protesta. Sutradan je zahtevano da se on i njegov sin Lazar pojave u kabinetu BIA u Ministarstvu unutrašnjih poslova, na „prijateljskom“ informativnom razgovoru. Ipak, niko od inspektora se nije pojavio, te „prijateljski“ razgovor nije ni održan.

Pored privođenja, zabeležen je i slučaj hakovanja telefona jednog studenta od strane službi bezbednosti. *BIRN* je objavio da je policija [hakovala telefonski uređaj](#) jednog studenta bez njegovog znanja nakon što je priveden. U decembru 2024. godine, [istraživanje BIRN-a](#) i [Amnesty International-a](#) je pokazalo da je BIA instalirala špijunske softvere za praćenje na telefonima aktivista/kinja i novinara/ki privedenih tokom i nakon protesta. Isto se desilo i studentu koji je 25. decembra priveden u Sava centru gde se održavao miting SNS-a. Muškarci u civilu priveli su studenta, bez jasnog objašnjenja i odveli ga u policijsku stanicu. Tom prilikom oduzeli su mu telefon i koristeći izraelsku Cellebrite opremu za digitalnu forenziku preuzeli sve podatke za njegovog uređaja. Nakon izveštaja iz decembra, kompanija Cellebrite je sprovela internu istragu i donela odluku o [obustavljanju upotrebe svojih proizvoda](#) od strane određenih korisnika u Srbiji.

Pritiscima su pored studenata izloženi i njihovi roditelji, prosvetari, poljoprivrednici i radnici u energetsom sektoru koji su pružili podršku studentima. U novosadskom ogranku Zavoda za zdravstvenu zaštitu radnika „Železnice Srbije“, [suspendovano je petoro radnika](#) zbog učešća u komemorativnoj akciji za žrtve pada nadstrešnice. Bezbednosno informativna agencija [reagovala je na najavu poljoprivrednika](#) da će se pridružiti najavljenom studentskom protestu pretnjom. Iz BIA-e su, prema tvrdnjama Inicijative za opstanak poljoprivrednika Srbije, zapretili da će oduzeti traktore poljoprivrednicima koji budu krenuli da se pridruže protestu.

OBLAST 2: OKVIR FINANSIJSKE VITALNOSTI I ODRŽIVOSTI OCD-A

I tokom prethodne godine nastavljena je praksa netransparentnog sprovođenja konkursa o sufinansiranju projekata organizacija civilnog društva i projekata od javnog interesa koji realizuju medijska udruženja. Novac na konkursima dodeljuje se GONGO i fantomskim organizacijama koje nisu prepoznate u poljima kojima se navodno bave. Ovakvo raspolaganje novcem koji je namenjen najosetljivijim grupama daleko je od ispunjenja javnog interesa i predstavlja nastavak prakse finansiranja GONGO i fantomskih organizacija kroz javne konkurse. Time se ugrožava održivost organizacija civilnog društva koje zapravo pružaju usluge korisnicima, a i onako nedovoljna sredstva za socijalno ugrožene građane ne dolaze do onih kojima su namenjena. Konkursi na lokalnu su izuzetno podložni ovačjoj praksi, a ljudi koji ukazuju na to bivaju izloženi napadima i pritiscima. Konkursno sufinansiranje je glavni mehanizam državnog finansiranja medija u Srbiji, i samim tim je podložan brojnim proceduralnim zloupotrebama. Deceniju nakon uvođenja projektnog sufinansiranja medija, nezavisni mediji ukazuju na privilegovanje medija bliskih režimu. Prorežimski mediji i tabloidi dobijaju najviše novca na konkursima, dok mediji koji izveštavaju kritički ostaju bez podrške. Tokom 2024. i 2025. godine mediji koji izveštavaju o studentskim i građanskim protestima ostali su bez novca širom Srbije.

U martu 2024. godine, na osnovu podataka dobijenih na osnovu Zakona o pristupu informacijama od javnog značaja od Uprave za trezor, stigli su i konačni dokazi o višegodišnjem istraživanju Balkanske istraživačke mreže (BIRN) i Građanskih inicijativa. BIRN i Građanske inicijative ukazivale su na nenamensko trošenje novca iz budžeta Republike Srbije, a kroz javne konkurse za sufinansiranje organizacija civilnog društva koje je sprovodilo Ministarstvo za brigu o porodici i demografiju. Istraživanje je pokazalo da je tokom 2021. godine na konkursima Ministarstva za brigu o porodici i demografiju izvučeno više miliona evra. Umesto da taj novac bude usmeren ka projektima podrške ženama, mladima i porodicama, koje sprovode kredibilne OCD, novac je završio na računima „fantomskih“ organizacija i sa njima povezanih agencija koje su nastale u svrhu zloupotrebe konkursa ovog Ministarstva. Konačni dokaz o proneveri najmanje pet miliona evra na konkursima stigao je od [Uprave za trezor](#). Na osnovu podataka iz Trezora vidi se da je

novac isplaćen na račune 108 agencija. Proverom zvanične dokumentacije utvrđeno je da su Biljana Čakovan i njen suprug Slobodan Čakovan bili ovlašćeni u 94 od 108 agencija da umesto vlasnika preuzimaju dokumentaciju iz Agencije za privredne registre. Podaci Trezora pokazuju i da je troje komšija iz Jakova – Biljana i Slobodan Čakovan i Ružica Hajder – na račune svojih agencija dobilo ukupno 21,5 miliona dinara. Nije poznato gde je novac kasnije iz ovih agencija završavao, ali očigledno nije na projekte, jer su formalni zastupnici agencija u intervjuima priznali da su za novac prihvatili da otvore agencije na svoje ime. Gde je na kraju završio novac mogu da saznaju samo policija i tužilaštvo. Ipak, iako su tužilaštvo predloženi dokazi o zloupotrebama u spornim konkursima Ministarstva za brigu o porodici još krajem 2021. godine, za sad niko nije odgovarao pred zakonom. [Tužilaštvo i dalje nije preduzelo nikakve mere](#) po krivičnoj prijavi koja je još 2023. godine podneta protiv: bivšeg Ministra za brigu o porodici Ratka Dmitrovića, N. N. lica zaposlenih u Ministarstvu, i zastupnika/ca 24 udruženja.

Ovo nije jedini sporni konkurs na koji je ukazivano tokom 2024. godine. Koalicija Otvoreno o konkursima, koja prati sprovođenje javnih konkursa i istražuje nelegitimne dobitnike, ukazala je na sporne konkurse brojnih institucija, što ukazuje na problem sistemske korupcije i grubo kršenje svih zakonskih procedura prilikom sprovođenja javnih konkursa dodele dotacija organizacijama civilnog društva. Višegodišnja praksa netransparentnog finansiranja dovodi do toga da se organizacije sa višedecenijskim iskustvom povlače i ne učestvuju u ovim konkursima u kojima su dobitnici već unapred poznati. Ministarstvo za brigu o porodici objavilo je 2024. godine konkurse za dodelu sredstava u iznosu od 1.830.000 evra, a Ministarstvo prosvete udruženjima građana namenilo je skoro 530.000 evra. Ispostavilo da najmanje šest udruženja ne ispunjava ni formalni uslov konkursa (uslov da ona u statutarnim odredbama prepoznaju ciljeve navedene u javnom pozivu), dok je minimum 13 udruženja menjalo oblast ciljeva u svojim statutima neposredno pred raspisivanje konkursa. Nastavljeno je sa praksom dodeljivanja novca udruženjima o kojima ne postoji nikakav trag na društvenim mrežama i za koje samim tim nije moguće utvrditi da li sprovode projekte za koje dobiju finansije. Od ukupno 90 rangiranih udruženja na listama Ministarstva za brigu o porodici i demografiju, njih 48 nema internet

stranicu, a 41 ni stranice na nekoj od društvenih mreža (Facebook, Instagram) putem kojih bi svoj rad učinili javnim, tj. putem kojih bi obavještavali javnost o svojim aktivnostima i rezultatima.

[Ministarstvo prosvete](#) objavilo je 7. i 8. marta 2024. godine rezultate dva javna konkursa – za podršku učenicima srednjih škola i studentima koja realizuju udruženja i za podsticanje preduniverzitetskog obrazovanja koja realizuju udruženja u 2024. godini. Od ukupno 95 udruženja o aktivnostima njih 37 nije bilo moguće pronaći trag pretragom podataka na internetu – njih 55 nema internet stranicu ili ista nije u funkciji, 40 nema stanice na društvenoj mreži Facebook, a 73 nema Instagram. Među njima je i 12 udruženja osnovanih u periodu od 2 godine pre raspisivanja konkursa, a od kojih njih 10 ne poseduje nikakve ljudske i finansijske kapacitete za sprovođenje projekta. Ovakav postupak dovodi u pitanje način na koji je konkursna komisija vrednovala pomenute predloge, tj. verifikovala istinitost i relevantnost njihovih navoda. Ministarstvo prosvete je na konkursu dalo [hiljade evra mreži fantomskih organizacija](#) za obuke o vršnjačkom nasilju i pravima dece — neka od predavanja nisu ni održana, dok za druge nije jasno u kom obimu ih je bilo. Novac se slio na račune agencija pod kontrolom iste grupe ljudi, isto kao i u slučaju Ministarstva za brigu o porodici. Dokumentacija iz APR-a pokazala je da su na svim organizacijama koje su dobile novac od Ministarstva prosvete, kao i na svim agencijama i udruženjima kojima je novac isplaćivan, bila ovlašćena ista lica – Biljana ili Slobodan Čakovan.

Koalicija OKO, više puta upozoravala je javnost na [propuste u sprovođenju konkursa](#) Kabineta Ministarke bez portfelja zadužene za oblast rodne ravnopravnosti i Kabineta Ministra bez portfelja za pomirenje, regionalnu saradnju i društvenu stabilnost. Kabinet ministarke bez portfelja zadužene za koordinaciju aktivnosti u oblasti rodne ravnopravnosti, sprečavanja nasilja nad ženama i ekonomskog i političkog osnaživanja žena, raspisao je konkurs namenjen finansiranju projektnih aktivnosti za podršku sprovođenju mera u cilju sprečavanja porodičnog i vršnjačkog nasilja. OKO koalicija upozoravala je da se ovim konkursom minimalizuju kompetencije, znanja i dugogodišnje iskustvo ženskih organizacija i drugih udruženja u radu sa žrtvama nasilja (odlukom da se prethodno iskustvo boduje sa svega 5 bodova od ukupnih 100). Načinom na koji su postavljeni kriterijumi i sistem bodovanja, ostavljen je prostor da udruženja

koja se nikada nisu bavila ovom temom sprovode projekte u ovoj oblasti. Kasnije je takođe zabeležen slučaj da su organizacije koje su dobile novac na ovom konkursu dobijale pozive iz ovog Kabineta sa instrukcijama kako da predlože kandidate/kinje za članove/ice Saveta REM-a, što je nezakonito mešanje izvršne vlasti u ovaj proces i neprimeren uticaj i pritisak na organizacije koje su dobile budžetska sredstva za sprovođenje konkretnih projekata, a ne za ispunjavanje političkih ambicija režima. Analizom udruženja koja su dobila skoro 70 miliona dinara na konkursu Kabineta za pomirenje, uočeno je da su u pitanju udruženja sa vrlo niskim ili nikakvim stepenom transparentnost u radu, finansijskim sredstvima za rad, ali i bliskošću sa strankama i liderima iz vladajuće koalicije. Nekolicina podržanih udruženja je široj javnosti potpuno nepoznata, ali su istovremeno njihovi zakonski zastupnici veoma poznati stanovnicima Sandžaka i bliski su ili povezani sa čelnikom kabineta koje je ovaj novac raspodelilo.

Ključni nalazi [Analize javnih sredstava za rodnu ravnopravnost](#) koja je sprovedena u periodu od avgusta 2024. do januara 2025. godine pokazuju da na nacionalnom nivou ne postoji konkurs posvećen unapređenju rodne ravnopravnosti. Ministarstvo za brigu o porodici i demografiju u svojim konkursima ne pominje unapređenje položaja žena, dok Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog nije raspisalo nijedan konkurs u ovoj oblasti u 2023. i 2024. godini. Jedini konkurs koji formalno podržava rodnu ravnopravnost jeste konkurs Pokrajinskog sekretarijata, ali analiza pokazuje da je više od 80% sredstava dodeljeno „fantomskim“ udruženjima. Proces javnog finansiranja je netransparentan, posebno u delu vrednovanja projekata, navodi se u analizi. Ne postoje rešenja o imenovanju komisija za evaluaciju projekata, a civilno društvo nije uključeno u ovaj proces. Takođe, iskustvo udruženja u oblasti konkursa često se zanemaruje, što omogućava da sredstva dobijaju organizacije bez prethodnog rada i ekspertize.

Medijska i novinarska udruženja su i tokom 2024. godine ukazivala na to da budžetska sredstva i dalje odlaze medijima koji krše profesionalne novinarske standarde i koji su bliski vlastima. Lokalne samouprave našle su način da zaobiđu standarde medijskih zakona usvojenih 2023. godine, koji predviđaju da sredstva za javno informisanje mogu dobiti samo profesionalni mediji.

Lokalne samouprave širom Srbije drastično su umanjile svoje budžete za projekte medijskog sufinansiranja u odnosu na 2023. godinu (neke opštine dodeljuju čak 10 puta manje novca) a kako bi se izbegao uslov poštovanja Etičkog kodeksa novinara Srbije koji je predviđen Zakonom o javnom informisanju i medijima, novac se sve češće dodeljuje podobnim medijima putem direktnih ugovora, odnosno javnih nabavki. Tako su: „tokom 2024. godine, izdavači šest provladinih tabloida – *Informer*, *Alo-a*, *Kurira*, *Srpskog telegrafa*, *Večernjih novosti* i *Politike* – uprkos kontinuiranom kršenju novinarskog kodeksa kroz širenje dezinformacija, manipulacije činjenicama i targetiranja, dobili od državnih institucija ugovore vredne skoro 1,4 miliona evra. Veći deo ovog iznosa – 1,1 milion evra, dodeljen im je kroz ugovore za oglašavanje, dok je ostatak, oko 290.000 evra, stigao preko medijskih konkursa.”, objavio je portal [Raskrinkavanje](#). Reč je o medijima koji su godinama unazad rekorderi po broju objavljenih lažnih vesti samo na naslovnim stranama svojih štampanih izdanja. Novi Zakon o javnom informisanju i medijima predvideo je i kazne za one koji ne raspišu pozive za projektno sufinansiranje medijskih sadržaja u predviđenom roku, ali je uprkos tome do avgusta meseca, četvrtina lokalnih samouprava propustila da raspiše javne pozive prema podacima koje je objavilo [Udruženje novinara Srbije](#). Ministarstvo informisanja i telekomunikacija saopštilo je da će pokrenuti prekršajne postupke protiv odgovornih lica u onim jedinicama lokalne samouprave koje nisu izvršile svoje zakonske obaveze. Inače, kazne za odgovorno lice iznose od 50.000 do 150.000 dinara.

Finansiranje medija i organizacija civilnog društva u Srbiji tako ostaje zona u kojoj novac dobijaju različiti akteri bliski vlasti sa malo ili nimalo iskustva u oblastima za koje konkurišu. Novac umesto onima kojima je potreban odlazi na račune fantomskih i GONGO organizacija i prorežimskih tabloida koji svakodnevno targetiraju i vređaju političke protivnike režima i građane/ke Srbije koji ne podržavaju aktuelnu vlast.

OBLAST 3: ODNOS VLADA - OCD

U trenutku kada je Zakon o stranim agentima, na predlog tadašnjeg podpredsednika Vlade Srbije, ušao u Skupštinsku proceduru, teško je govoriti o postojanju bilo kakvog oblika saradnje na relaciji Vlada — OCD. Ovo je ipak samo nastavak višegodišnjeg odsustva stvarnog dijaloga sa predstavnicima/cama civilnog društva. Nastavlja se praksa da se zakoni i dokumenta javnih politike usvajaju u netransparentnim procedurama bez konsultacija sa OCD i uz lažiranje inkluzivnosti procesa, gde iako se radne grupe formiraju uz učešće OCD, njihove kritike, stavovi i predlozi se ne uzimaju u obzir ili se preko noći dogovorene odluke menjaju ili brišu. Uz to, redovno targetiranje aktivista/kinja, novinara/ki i organizacija kao i svih građana/ki i studenata/kinja koji protestuju, a koje dolazi iz samog vrha vlasti, dovelo je do odluke početkom 2025. godine da na desetine organizacija civilnog društva koje se bave ljudskim pravima, vladavinom prava, i drugim pitanjima prekinu svaki vid saradnje sa izvršnom i zakonodavnom vlašću. Organizacije su takođe zamrzle svoje članstvo u Savetu za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva. Nije postojala politička volja predstavnika vlasti u ovom telu da implementiraju odluke nastale većinom glasova članova/ica Saveta iz redova OCD, što je pokazatelj da je namera vlasti prilikom formiranja ovog tela bila samo formalno ispunjenje zahteva za formiranjem ovakvog tela, ali ne i suštinsko razumevanje i uvažavanje iskustva i stavova organizacija civilnog društva.

U decembru 2024, svega deset dana nakon što je predsednik Vučić još jednom [optužio nevladine organizacije](#) da rade na rušenju države na ulici, Pokret socijalista podpredsednika Vlade Aleksandra Vulina podneo je Skupštini Srbije [predlog zakona o posebnom registru agenata stranog uticaja](#). Ovaj zakon poznatiji kao „ruski zakon” ili „zakon o stranim agentima” koristi se u zemljama autokratskih i diktatorskih režima kao sredstvo gušenja kritičkih glasova. Njegovo usvajanje išlo bi u korist vladajuće stranke koja je zarobila većinu medija, i sve institucije u zemlji, dok su nevladine organizacije ostale slobodne pa su kao takve jedina preostala pretnja režimu koji ukida demokratiju i vladavinu prava.

Veliku pažnju javnosti su prošle godine privukle i sporne izmene Krivičnog zakonika, koje su nakon snažne reakcije domaće javnosti izbegnute. Ministarstvo pravde otvorilo je javnu raspravu o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika. Spornim izmenama bilo je predviđeno [uvođenje novog krivičnog dela](#) — objavljivanje materijala kojima se savetuje izvršenje krivičnog dela. Predloženom odredbom bilo je predviđeno da se kažnjava osoba koja učini dostupnim materijal koji sadrži informacije kojima se daju saveti u cilju izvršenja krivičnog dela. Predviđena kazna iznosila bi od tri meseca do tri godine. Ovakve izmene mogu predstavljati potencijalnu opasnost budućim organizatorima/kama protesta, ali i svim građanima/kama u slučaju da putem društvenih mreža daju savete i uputstva o blokiranju saobraćajnica ili pruga. Milica Ranđelović, aktivistkinja iz Kule koja je u avgustu zadržana na aerodromu zbog sumnje za „pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja”, [navodi](#) da se ovako „kriminalizuje ne samo čin protesta, nego i pisanje o protestu”. Ovakvim izmenama praktično bi bila legitimizovana i legalizovana sva hapšenja i privođenja aktivista i aktivistkinja koji učestvuju u protestima. Izmene su bile predočene javnosti u trenutku masovnih hapšenja i privođenja građana/ki i aktivista/kinja koji su učestvovali u ekološkim protestima širom zemlje, a koje je policija i Bezbednosno informativna agencija (BIA) često privodila na informativne razgovore samo zbog objava na društvenim mrežama u kojima pozivaju građane/ke na proteste. Takođe, predloženim izmenama bio bi izbrisan član zakona kojim je zabranjena upotreba sile ne bi li se dobilo priznanje. Nakon snažne reakcije javnosti, sporne predložene izmene nisu usvojene, ali opasnost od ovakvog uskraćivanja prava na slobodu okupljanja u budućnosti ostaje i dalje prisutna.

Prošlogodišnji pokušaj izbora članova/ica Saveta Regulatornog tela za elektronske medije, dobar je pokazatelj načina na koji predstavnici/e vlasti pokušavaju da izbegnu zakonske procedure i obesmisle procese saradnje sa OCD. Ozbiljno narušavanje transparentnosti postupka koji je ključan za uspostavljanje jednog nezavisnog tela koji bi sankcionisao nepropisno delovanje medija sa nacionalnom frekvencijom dovelo je zemlju u situaciju da mesecima ne postoji formiran Savet REM-a koji bi pratio rad medija i poštovanje novinarskih kodeksa i standarda. Netransparentnost procesa, kršenje zakonskih procedura, i politički pritisci, uticali su na to da 7 od 18 kandidata/kinja povuče svoje kandidature za članstvo u Savetu. Analiza Građanskih

inicijativa pokazala je da je proces izbora Saveta REM-a ozbiljno narušen zbog široko rasprostranjenih proceduralnih problema i pitanja vezanih za ispunjavanje uslova i kandidata i predlagača. Sistemske nepravilnosti zabeležene u većini grupa ukazale su na nedostatak političke volje za izbor nezavisnog Saveta REM-a. Važno je naglasiti da je na samom početku procesa izbora, donet i novi Statut REM-a, koji sadrži duboko problematične odredbe kojima se poslovnom tajnom proglašava skoro celokupan rad ove institucije. Od 34 kandidata čak 17 nije ispunjavalo zakonom predviđene kriterijume. Nakon povlačenja nezavisnih kandidata iz procesa došlo se u situaciju da u dve od devet grupa predlagača nije bilo ni jednog kandidata, dok je u tri grupe postojao samo po jedan kandidat, tako bi poslanici samo u četiri kategorije imali izbor između dva kandidata koji pritom nisu ispunjavali kriterijume. Tako Skupština Srbije nije mogla zakonito da izabere Savet REM-a, a da bi novi postupak bio raspisan bila je neophodna dvonedeljna blokada zgrade Radio Televizije Srbije koja se desila u aprilu 2025. godine.

ZAKLJUČAK

Trend sužavanja prostora za delovanje građanskog društva prisutan je u Srbiji godinama unazad. Ipak, čini se da je 2024. godine ušao u novu fazu, ekstremno opasnu po budućnost slobode izražavanja, okupljanja i udruživanja. Sa verbalnih pretnji i targetiranja, prešlo se na i masovna i arbitrarna hapšenja, određivanje pritvora, špijuniranje aktivista/kinja, do otvorene primene nasilja prema građanima/kama koji protestuju na ulicama širom zemlje. Napadi na organizacije civilnog društva od strane najviših predstavnika vlasti prete da postanu ozakonjene kroz tzv. zakon o stranim agentima. Netrpeljivost prema svima onima koji drugačije misle od strane aktuelne vlasti širi se sa skupštinskih govornica, konferencija za medije visokih zvaničnika/ca, nastupa u prorežimskim medijima. Duboka polarizovanost društva izazvana je kampanjom targetiranja kojom se direktno ugrožava bezbednost aktivista/kinja i njihovih porodica. Zbog ozbiljnog pada sloboda u zemlji, međunarodni savez organizacija CIVICUS, dodao je Srbiju na [Watchlist-u](#) zemalja u kojima je došlo do ozbiljnog urušavanja okruženja za delovanje civilnog društva. Navedena kršenja građanskih sloboda koja su zabeležena u prethodnoj godini nastavila su se i tokom 2025. godine, u reklo bi se, pojačanom intenzitetu. Pokušaji razbijanja blokada prolaskom kolima kroz okupljene, fizički napadi na studente/kinje, hapšenje i zatvaranje aktivista/kinja nakon neovlašćenog prisluškivanja, upotreba neidentifikovanog uređaja protiv stotine hiljada građana/ki okupljenih na protestu, policijske racije na organizacije civilnog društva, nastavak proterivanja stranih državljana iz Srbije samo su neki vidovi primenjivani početkom 2025. godine sa ciljem gušenja osnovnih sloboda u Srbiji. Sve to pokazatelj je nebezbednog okruženja za sve građane/ke koji se usude da misle i deluju kritički.